

الگوهای بانکداری اسلامی در کشورهای دارای بانکداری اسلامی

آزاده جعفری کارگر^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۳/۳۱

چکیده

بانک اسلامی عملیات بانکی را با استفاده از عقود اسلامی به اجرا در می آورد و با به کارگیری سپرده های پس انداز با تبدیل به سرمایه گذاریهای، مختلف توزیع عادلانه تسهیلات بین بخشها و اقشار مختلف جامعه با رعایت اخلاق اسلامی در جهت ایجاد تعادل اقتصادی از طریق به کاراندازی بنگاه های اقتصادی به منظور تولید، ایجاد اشتغال، کاهش تورم و تقسیم عادلانه سود حاصل از فعالیتهای اقتصادی تسهیلات گیرندگان و پرداخت سهم سود سپرده گذاران به فعالیت می پردازد؛ بنابراین توزیع عادلانه تسهیلات بین بخشهای اقتصادی جامعه و محاسبه عادلانه سود حاصل از فعالیت های اقتصادی و رعایت اخلاق و موازین اسلامی از ویژگی های بارز بانکداری اسلامی است. اگرچه منظور از طرح مباحث بانکداری اسلامی در سایر کشورها الگوبرداری کامل از آنها نیست، لذا تجربیات سایر کشورها می تواند برای نظام بانکی کشور راه گشا باشد و با بهره گیری از این تجارب در طرح تحول نظام بانکی کشور تا حدی از ابهامات و مشکلات موجود کاسته شود، لذا در این مقاله به شیوه توصیفی-تحلیلی، چگونگی فعالیت بانک های اسلامی در کشورهای منتخب مورد بررسی قرار گرفته است و تلاش می شود به تجربه نمونه ای از بانک های مذکور که در کشورهای اسلامی به فعالیت می پردازند اشاره شود.

واژگان کلیدی

بانکداری اسلامی، بانکداری بدون ربا، عقود اسلامی

۱. دکتری علوم اقتصادی، دانشکده اقتصاد، پردیس البرز دانشگاه تهران، تهران، ایران.

مقدمه

در دهه اخیر توسعه صنعت بانکداری اسلامی در سطح بین‌المللی با رشد چشمگیری مواجه بوده است و انواع مختلفی از موسسات مالی اسلامی (شامل بانک‌های اسلامی) در کشورهای مختلف اسلامی و غیراسلامی تشکیل شده‌اند و به فعالیت مشغولند. در خلال قرن نوزدهم و نیمه اول قرن بیستم اکثر کشورهای اسلامی در معرض استعمار غربی قرار گرفتند و در طول دوران استعمار قوانین قدرت‌های استعماری جای خود را در این کشورها باز کرد - چه به عنوان جایگزین شریعت اسلامی و چه در کنار آن- و به دنبال آن فرهنگ مؤسسات غربی به دنیای اسلام راه یافت. در چنین فضای تاریخی مؤسسات بانکی غربی به دنیای اسلام راه یافتند (دارمالاکسانا^۱، ۲۰۲۲).

هر چند تعریف واحدی از بانکداری اسلامی ارائه نشده است و پژوهشگران گوناگون تعاریف مختلفی از این دانش ارائه داده‌اند به نظر می‌رسد میتوان این نوع از بانکداری را این طور تعریف کرد: بانکداری اسلامی نوعی الگوی خاص یا تعدیل شده‌ای از بانکداری متعارف است که در آن تلاش می‌شود تمامی روابط و مناسبات سازگار با شریعت و فقه اسلامی و در راستای اهداف اساسی نظام اقتصادی اسلام مانند عدالت و اخلاق تنظیم گردد. بر همین مبنا بانک اسلامی، مؤسسه انتفاعی است که برای دست یابی به اهداف نظام اقتصادی اسلام در چهارچوب احکام و اخلاق اقتصادی اسلام با سرمایه خود و سپرده‌های مشتریان به منظور کسب سود به جمع‌آوری سپرده‌ها اعطای تسهیلات و اعتبارات ارائه خدمات بانکی می‌پردازد (موسویان ۱۳۹۳).

قانون بانکداری اسلامی در ایران در سال ۱۳۶۲ به تصویب رسید و براساس آن بانک‌ها ملزم شدند در مدت سه سال تمام عملیات بانکی خود را در قالب بانکداری بدون ربا انجام دهند (ابوالحسنی هستیانی و همکاران، ۱۴۰۲). در کشور پاکستان برای رشد بانکداری اسلامی سه استراتژی یعنی تأسیس بانک‌های کاملاً اسلامی نوپا با مشارکت بخش خصوصی، ایجاد بانک‌های تجاری به عنوان مکمل بانک‌های اسلامی، ایجاد یک باجه مخصوص عملیات بانکداری اسلامی در تمام شعب بانک‌های تجاری را در دستور کار قرار گرفت. همچنین در چارچوب همکاری‌های استراتژیک بخش‌های خصوصی بین کشور سوریه و دولت قطر بانک بین‌المللی اسلامی سوریه به صورت شرکت سهامی مشترک در سال ۲۰۰۵ بر اساس مجوز صادر از رئیس شورای وزیران جمهوری عربی سوریه تأسیس شد. این بانک عملیات‌های بانکی خود را سال ۲۰۰۶ رسماً در سوریه آغاز نمود (آلبیتی و رحمان^۲، ۲۰۱۹). در کشور عربستان بانک مرکزی وجود ندارد. در عوض دفتری به نام دفتر نمایندگی پول وجود دارد که کار بانک مرکزی را انجام می‌دهد و کاملاً وابسته به دولت است (نانی^۳، ۲۰۱۹). اولین بانک اسلامی بحرین نیز در سال ۱۹۷۹ به عنوان اولین بانک تجاری اسلامی در کشور بحرین با اعتبار اولیه صد میلیون دینار بحرینی ایجاد شد. از آغاز تأسیس تاکنون بانک اسلامی بحرین رشد مناسبی داشته است (خان^۴، ۲۰۱۷). در کشور مالزی نیز در سال ۱۹۹۳ طرحی تحت عنوان طرح بانکداری بدون ربا به اجرا درآمد و در سال ۱۹۹۶ بانک ملی مالزی با هدف انتشار جزئیات عملیات بانکداری اسلامی (ترازنامه، حساب سود و زیان) صورت مالی را به عنوان الگو برای نهادهای بانکی ارائه دهنده خدمات بانکداری اسلامی منتشر کرد. همچنین، شورای ملی مشورتی بانکداری اسلامی مالزی در سال ۱۹۹۷ تأسیس شد. در نهایت از نظام بانکی کشور مالزی سیستم بانکداری

¹ Darmalaksana

² Albaity & Rahman

³ Nani

⁴ Khan

دوگانه یا دو سویه می‌توان نام برد (روسمانیدار و همکاران^۱، ۲۰۲۱). کشور انگلیس نخستین کشور غربی است که به تأسیس بانکداری خرد براساس قوانین اسلام اقدام نمود. بر این اساس، بانک اسلامی بریتانیا با تصویب FSA در سال ۲۰۰۴ تأسیس شد. کشورهای دیگر نظیر مصر، اردن، سودان، عربستان سعودی، بنگلادش و ترکیه نیز دارای یک یا چند بانک اسلامی در سیستم بانکی خود هستند که در این بانک‌ها عملیات بانکی براساس قوانین شریعت انجام می‌گیرد و مبنی بر سه اصل تسهیم سود و زیان و اصلی مبتنی بر هزینه و دستمزد و اصل خدمات بدون بهره می‌باشد. اگرچه منظور از طرح مباحث بانکداری اسلامی در سایر کشورها الگوبرداری کامل از آن‌ها نیست، لذا تجربیات سایر کشورها می‌تواند برای نظام بانکی کشور راه‌گشا باشد و با بهره‌گیری از این تجارب در طرح تحول نظام بانکی کشور تا حدی از ابهامات و مشکلات موجود کاسته شود، لذا در این مقاله چگونگی فعالیت بانک‌های اسلامی در کشورهای منتخب مورد بررسی قرار گرفته است و تلاش می‌شود به تجربه نمونه‌ای از بانک‌های مذکور که در کشورهای اسلامی به فعالیت می‌پردازند اشاره شود.

مبانی نظری

۲. بانکداری اسلامی در کشور امارات متحده عربی

در سال ۱۹۷۵ بانک اسلامی دبی به عنوان نخستین بانک اسلامی تکامل یافته تأسیس شد در همان زمان دسته‌ای از مؤسسات مالی دیگر که بر اصل مشارکت در سود و زیان متمرکز بودند، ایجاد شدند. امروزه بانک‌های اسلامی در تمام زمینه‌های بانکداری با بانک‌های سنتی رقابت شدیدی دارند. از آنجا که خدمات بانکی اسلامی از ارزش بالایی برخوردار است و جایگزین عادلانه‌تر و منصفانه‌تر بانک‌های تجاری متعارف در نظر گرفته می‌شوند، بسیاری از مشتریان غیر مسلمان جذب بانک‌های اسلامی شده‌اند. انگیزه آن‌ها از این کار امتیاز نظام بانکداری اسلامی بوده است (ظفر و سلیمان^۲، ۲۰۲۰). «هیئت فتوا و نظارت شرعی» بانک اسلامی دبی شامل دانشمندان متخصص در قوانین اسلامی و دارای دانش اقتصادی حقوقی و بانکی می‌شود. این هیئت از سوی مجمع عمومی بانک تعیین می‌شود. «هیئت فتوا و نظارت شرعی» بر تمام جنبه‌های شرعی در بانک نظارت دارد و حق دارد که از مطابقت معاملات بانکی با احکام قوانین و قواعد اسلامی مطمئن شود و به کارهای بانکی غیر منطبق بر احکام شرعی اعتراض کند (حدائفی و بدجس^۳، ۲۰۲۲).

۲.۱. موارد تخصیص منابع در بانک اسلامی دبی

الف) تأمین مالی ماشین‌ها

این برنامه را دخیل‌هایی برای تأمین مالی ماشین‌ها ارائه می‌کند. خواه امور مالی اتومبیل‌های سواری باشد با اتوبوس‌ها با کامیون‌ها با ماشین آلات سنگین با سبک و یا تأمین مالی شرکت‌های ماشین برای تأمین مالی ماشین‌ها می‌توان از عقود اجاره منتهی به تملیک سلم مرابحه و مشارکت متناقص استفاده کرد (ساری و همکاران^۴، ۲۰۱۶). تأمین مالی اسلامی ماشین‌های کرایه‌ای برنامه تأمین مالی ماشین‌های کرایه‌ای به طور خاص برای رفع نیازهای شرکت‌های کرایه خودروها طراحی شده است.

¹ Rosmanidar et al

² Zafar & Sulaiman

³ Hudaefi & Badeges

⁴ Sari et al

تأمین مالی اسلامی ماشین آلات سنگین برنامه تأمین مالی اسلامی ماشین آلات سنگین محصول منحصر به فردی است که برای تسهیل تأمین مالی تجهیزات ماشین آلات سنگین به ویژه ماشین آلات مورد استفاده در طولانی مدت طراحی شده است.

تأمین مالی اسلامی شرکت‌های خودرو برنامه تأمین مالی اسلامی شرکت‌های خودرو محصول جدیدی است که به طور خاص برای کمک به شرکت‌های توزیع خودرو در پاسخ سریع به خواسته‌های بازار و حفظ سهم این بانک از صنعت اتومبیل طراحی شده است.

تأمین مالی ناوگان حمل و نقل این برنامه برای شرکتهای تجاری جهت تأمین مالی ناوگان حمل و نقل با وسایل نقلیه داخلی و خارجی است. همچنین به افزایش دانش صاحبان شرکت‌ها به روش‌های کار تجاری بهینه و استفاده مؤثر از سرمایه‌هایشان کمک می‌کند.

تأمین مالی خودروهای زبان این برنامه که به آن «جوهره» گفته میشود - برنامه‌ای ممتاز برای تأمین مالی خودروهایی است که مخصوص زبان امروز و به منظور ارائه برنامه جامع با درک نیازها و علاقه‌های مخصوص آنان طراحی شده است (صفی الله و شمس الدین^۱، ۲۰۱۸).

ب) تأمین مالی مسکن

بانک اسلامی دبی به ارائه برنامه تأمین مالی املاک مسکونی و تجاری از سوی طیف وسیعی از توسعه دهندگان اقدام می‌کنند. همچنین سهم کامل مشتریانی را که در حال حاضر دارای املا کند با املاکشان در رهن مؤسسه‌ای دیگر است خریداری می‌کنند. این بانک برای تأمین مالی مسکن از این محصولات و عقود استفاده می‌کنند: اجاره، اجاره منتهی به تملیک، استصناع، سلم، مرابحه و مشارکت، متناقص (حسن و علیو^۲، ۲۰۱۸).

ج) تأمین مالی شخصی

بانک اسلامی دبی برنامه تأمین مالی شخصی خود را که مطابق با احکام شریعت اسلامی است. برای برآورده ساختن تمامی نیازهای مالی افراد در اختیارشان قرار میدهد. با برنامه تأمین مالی اسلامی شخصی افراد می‌توانند امکان خرید و استفاده از بسیاری از محصولات و خدمات را در طرح‌های متنوع با نرخ‌های سود رقابتی پیدا کنند (مهدزن و همکاران^۳، ۲۰۱۷).

اصل این خدمت از قواعد تأمین مالی اسلامی، مانند اجاره در رابطه با خدمات و مرابحه در رابطه با کالا کمک می‌گیرد؛ زیرا بانک ماشین‌ها کالاها و خدمات را از فروشندگان و ارائه کنندگان می‌خرد تا به خریداران با اقساط ماهیانه به نرخ سود رقابتی بفروشد (ریاض و همکاران^۴، ۲۰۱۷).

خدماتی که از سوی برنامه تأمین مالی اسلامی شخصی ارائه می‌شوند عبارتند از: اجاره منزل، مراقبت‌های پزشکی، آموزش و پرورش، خدمات مسافرتی، بلیط، برنامه سفرها، حج و عمره، خدمات سالن برای مناسبت‌ها، مراسم ازدواج و مراسم دیگر و اجاره خدماتی که از سوی شرکت‌های خدمات مختلف ارائه می‌شوند. کالاهایی که تحت برنامه تأمین

¹ Safiullah & Shamsuddin

² Hassan & Aliyu

³ Mahdzan et al

⁴ Riaz et al

مالی اسلامی شخصی ارایه می‌شوند. عبارتند از: مبلان، وسایل الکترونیکی، قایق‌ها، رایانه‌های شخصی و غیر شخصی، مصالح ساختمانی، ماشین آلات، ابزار آلات و موتور سیکلت‌ها (زواری و عبدالهدی^۱، ۲۰۲۱).

(د) تأمین مالی شرکت‌های بزرگ

بانک اسلامی دبی مجموعه کاملی از محصولات و خدمات را برای پاسخ به نیازهای در حال رشد بخش تأمین مالی شرکت‌های بزرگ مانند ناوگان هواپیماهای تجاری پروژه‌های زیربنایی کالاهای تجاری و توسعه پروژه‌های املاک و مستغلات ارائه می‌کند. از جمله خدمات بانک اسلامی دبی به شرکت‌های بزرگ موارد زیر است:

خدمات تأمین مالی تجاری خدماتی که فرایند پیچیده کارهای تجاری را در سطح جهانی تسهیل می‌کند. (از سوی محصولات سنتی ضمانت نامه‌ها و غیره) و خدمات جدید متمرکز بر اساس مهندسی مالی پوشش داده می‌شود (مانند: جرمه، شکل تأمین مالی، استاد پرداخت و غیره).

خدمات بانکی سرمایه‌گذاری این خدمات به نیازها و خواسته‌های سرمایه‌گذاری پاسخ می‌دهد و پوشش ریسک‌ها ارائه منابع مالی در بازارهای بدهی و ارائه مشاوره‌های تخصصی مالی را فراهم می‌کنند.

خدمات اقتصادی الکترونیکی بانک اسلامی دبی در چند فعالیت اقتصادی الکترونیکی در آفریقا و آسیا به منظور ترویج اقتصاد الکترونیکی از طریق شبکه اینترنت و سیستم‌های پرداخت الکترونیکی پیشرفته شرکت می‌کند.

این بانک برای تأمین مالی شرکت‌های بزرگ از این محصولات و عقود استفاده می‌کنند. اجاره، اجاره منتهی به تملیک، استصناع، سلم مرابحه، مشارکت و مضاربه (نورمن و هارون^۲، ۲۰۲۰).

۲.۱. موارد تجهیز منابع در بانک اسلامی دبی

بانک اسلامی دبی برای تجهیز منابع بانکی از روش‌های متنوعی استفاده می‌کند:

حساب جاری اسلامی

بانک اسلامی دبی شهرت خود را به وسیله محصول‌های نوآورانه و خدمات توسعه یافته از راه درک عمیق نیازهای مشتریان به دست آورده است که حساب جاری اسلامی خدماتی به طور کامل منحصر به فرد منطبق بر شریعت در این باره است. قرارداد مورد استفاده برای حساب جاری اسلامی در بانک اسلامی دبی ودیعه است. حساب جاری بانک اسلامی دبی محصولی است با چند ویژگی توسعه یافته خاص برای نیازهای بانکداری که از جمله آن امکان بررسی روزانه حساب است؛ به این روش که مشتری می‌تواند فعالیت‌های واریز و برداشت را به طور روزانه به وسیله این حساب انجام دهد. هزینه نگهداری ۲۵ درهم در هر ماه برای حساب جاری اسلامی قابل اجرا است. با این حال مشتری می‌تواند از منافع حساب جاری بدون هیچ هزینه‌ای بهره‌مند شود؛ بنابراین حساب جاری اسلامی حسابی بدون هزینه برای نگهداری وجوه نقد و نیز بدون دریافت سود است. با این حال بانک اسلامی دبی برای تشویق دارندگان منابع مازاد برای افتتاح حساب جاری اسلامی به ارائه خدمات رایگان اقدام می‌کند (شیر و رحمان^۳، ۲۰۱۹).

تفاوت حساب جاری بانک اسلامی دبی با حساب جاری بانک‌های ایران در نوع عقد مورد استفاده است. بانک اسلامی دبی از عقد ودیعه استفاده می‌کند که انعطاف‌پذیری بیشتری در ارائه خدمات بانکی دارد؛ در حالی که بانک‌های ایران از

¹ Zouari & Abdelhedi

² Nomran & Haron

³ Shabbir & Rehman

قرض الحسنه استفاده می کنند که به جهت ماهیت عقد قرض محدودیت های خاصی دارد (ابوالحسنی هستیانی و همکاران، ۱۴۰۲).

حساب پس انداز اسلامی

حساب های پس انداز اسلامی بانک اسلامی دبی با سهولت و در چارچوب الزام های خاص توسعه یافته است. این حساب ها منحصر به فرد بوده خلق سود می کنند و حسابی به طور کامل منطبق بر شریعت هستند که اغلب سپرده گذاران به طور انعطاف پذیر در معامله های نامحدود در کنار به دست آوردن نرخ سود رقابتی می توانند مورد استفاده قرار دهند. سپرده گذاران حق انتخاب افتتاح حساب به درهم و یا دلار را دارند (اسحاق^۱، ۲۰۱۹).

قراردادی که در جذب منابع حساب پس انداز اسلامی استفاده می شود، مضاربه است. مشتری به عنوان مضارب سرمایه خود را در اختیار بانک به عنوان عامل قرار می دهد تا بانک در چارچوب مضاربه به فعالیت های اقتصادی اقدام کند. افراد شرکت ها و مؤسسه های متوسط (SME) می توانند به منظور دست یابی به سود مطمئن از منابع مازاد خود در چارچوب شریعت از این حساب ها استفاده کنند (ویجانا و ویدنیانا^۲، ۲۰۲۲).

تفاوت آشکاری که درباره حساب پس انداز بانک اسلامی دبی با بانک های ایران وجود دارد در نوع عقد پایه برای ارائه خدمات این حساب به مشتریان است. بر اساس قانون ایران بانک ها بر پایه عقد فرض الحسنه به افتتاح حساب پس انداز اقدام می کنند و در برابر این حساب ها سودی به سپرده گذاران پرداخت نمی کنند بلکه به صورت قرعه کشی جایزه های نقدی و غیر نقدی به سپرده گذاران این حساب ها در کنار دیگر امتیازهای مربوط به دریافت تسهیلات پرداخت می کنند (آقامحمدی و همکاران، ۱۴۰۲).

از دیگر تفاوت های حساب پس انداز نوع استفاده بانک از منابع است. در بانک های ایران این منابع جزو منابع مالکیتی بانک بوده و بانک بر اساس قانون مجاز است از راه قراردادهای شرعی مندرج در فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا آن ها را استفاده کند (محرابی قمی، ۱۴۰۲)؛ این در حالی است که بانک اسلامی دبی در جایگاه عامل باید این وجوه را در فعالیت های اقتصادی سودآور استفاده کند و سود به دست آمده از این راه را بین سپرده گذاران توزیع کند. در حقیقت بانک اسلامی دبی بر اساس قاعده ای در عقد مضاربه که می گوید عامل می تواند سرمایه را در اختیار شخص ثالثی برای مضاربه بگذارد رفتار کرده، وجوه حاصل از این نوع حساب را در اختیار فعالان اقتصادی قرار می دهد بانک اسلامی دبی بر اساس این واسطه گری کسب درآمد می کند (آدکویا^۳، ۲۰۲۲).

۳. حساب سپرده سرمایه گذاری اسلامی

در بانک اسلامی دبی پدید ساختن ثروت برای مشتریان و سپرده گذاران به عنوان یک اولویت مطرح است سپرده سرمایه گذاری برای مشتریان گزینه ای با نرخ سود بالاتر را فراهم می کند. بانک اسلامی دبی حساب های سپرده سرمایه گذاری را در چارچوب عقدهای مضاربه و وکالت به شرح زیر سامان می دهد:

الف) حساب سپرده سرمایه گذاری مبتنی بر مضاربه: این حساب مانند حساب های پس انداز اسلامی است. مشتری به عنوان صاحب سرمایه در مضاربه بوده و بانک نقش عامل را ایفا کند. مشتریان در افتتاح این حساب بین ارزهای درهم

¹ Ishak

² Wijana & Widnyana

³ Adekoya

دلار و یورو حق انتخاب دارند و می‌توانند منابع مازاد خود را از راه این حساب‌ها سرمایه‌گذاری کنند. تفاوت این حساب با حساب پس‌انداز اسلامی بانک اسلامی دبی در مدت و سهم سود سپرده‌گذاران است (هندریارتو^۱، ۲۰۲۱).
 ب) سپرده سرمایه‌گذاری مبتنی بر وکالت: در این حساب سپرده‌گذاران برای دستیابی به نرخ بازده بالا و با آرامش خاطر فراوان بانک را در جایگاه وکیل خود برای به کارگیری وجوه خود در نظر می‌گیرند. سپرده‌های سرمایه‌گذاری مبتنی بر عقد وکالت مشابه سپرده‌های سرمایه‌گذاری ایران است. با این حال بانک اسلامی دبی انواع گوناگونی از سپرده‌های سرمایه‌گذاری مبتنی بر عقد وکالت برای مشتریان خود در نظر گرفته است

۴. صکوک

بانک اسلامی دبی در سال‌های اخیر با گسترش به کارگیری مکوک به منظور تأمین مالی فعالیت‌های گوناگون اقتصادی به به کارگیری از این ابزار برای تجهیز منابع اقدام کرده است. بانک اسلامی دبی به منظور تأمین مالی و تهیه کالای مشخصی مانند هواپیما به انتشار صکوک اقدام می‌کند و بر اساس وجوه جمع‌آوری شده به تهیه کالای مورد نیاز و فروش یا اجاره آن به مشتریان اقدام کرده و سود حاصل از فروش یا اجاره دارایی پایه صکوک را به خریداران صکوک سپرده‌گذاران پرداخت می‌کند. در ضمن این بانک هدایت‌گر بین المللی صکوک نیز است. استفاده از صکوک جهت تجهیز منابع مالی بر اساس قانون برنامه پنجم توسعه به قانون اضافه شده است که در سالهای اخیر برخی از بانکهای ایران به انتشار صکوک به منظور تجهیز منابع مالی اقدام کرده‌اند (احمدی و مرادنژادحصاری، ۱۴۰۲).

۲. الگوی بانک بین المللی اسلامی سوریه

در چارچوب همکاری‌های استراتژیک بخش‌های خصوصی بین کشور سوریه و دولت قطر بانک بین المللی اسلامی سوریه به صورت شرکت سهامی مشترک در سال ۲۰۰۵ بر اساس مجوز صادر از رئیس شورای وزیران جمهوری عربی سوریه تأسیس شد. این بانک عملیات‌های بانکی خود را سال ۲۰۰۶ رسماً در سوریه آغاز نمود. نام شرکت بانک بین المللی اسلامی سوریه است. طبق اساسنامه بانک مرکز بانک در کشور سوریه باید باشد و سایر شعبه‌هایش می‌تواند در سوریه با خارج از آن بعد از توافق شورای پول و اعتبار وجود داشته باشد. طبق این اساسنامه مدت عمر بانک از تاریخ تأسیس ۹۹ سال است و پس از پایان این مدت تمدید فعالیت بانک با انحلال آن بستگی به نظر مجمع عمومی دارد (سکمن^۲، ۲۰۲۱).

ایده تأسیس این بانک با یک گروه از سرمایه‌گذاران قطری که در بانک بین المللی اسلامی قطر مشغول کار بودند و گروهی از شرکت‌ها و مؤسسات اسلامی و افراد دیگر در سوریه که نتیجه آگاهی و اعتقاد آنها از سودمندی سرمایه‌گذاری در این کشور به عنوان محیط امن و راهبردی برای سرمایه‌گذاری بود، شکل گرفت (حسن و علیو، ۲۰۱۸).

۲.۲ اهداف بانک بین المللی اسلامی سوریه

ارائه خدمات بانکی و تلاش برای سرمایه‌گذاری و تأمین تسهیلات بدون بهره در همه حالات و به اشکال گوناگون. گسترش ابزار و وسایل برای جذب داراییها و پس اندازهای مردم و هدایت آنها به شرکت در سرمایه‌گذاری با مکانیزم و روش‌های اسلامی.

طبق اساسنامه بانک بر اساس ضوابط شورای پول و اعتبار اجازه دارد که این عملیات بانکی را انجام دهد.

¹ Hendriarto

² Sekmen

پذیرش سپرده‌های مختلف در حساب اعتبار با حساب سرمایه‌گذاری مشترک و با حساب سرمایه‌گذاری مخصوص به صورت محدود و غیر محدود.

ارائه خدمات مالی و بانکی مختلف بر اساس قانون بانک مرکزی و احکام شرعی ارائه کمک‌های بدون بهره برای پروژه‌های مختلف اقتصادی بر مبنای عقود شرعی مانند مضاربه، مشارکت مشارکة المناقصه، مرابحه عقد استصناع، سلم و عقود اجازه عملیاتی و عقد اجاره به شرط تملیک و... که هیئت شرعی بر آن نظارت دارد.

تخصیص وجود مشتریانی که مایلند در حساب‌های سرمایه‌گذاری مشترک با وجود بانک طبق عقد مضاربه مشترک سرمایه‌گذاری شود با تخصیص آن‌ها در حساب سرمایه‌گذاری خاص (مقید) بر حسب توافق خاص بانک با مشتری. انجام فعالیت سرمایه‌گذاری مستقیم و فعالیت مالی برای خود با دیگری و یا به صورت مشترک با آن‌ها در اموال منقول بر اساس عقد مشارکت با تأسیس شرکتها و با فعالیت‌های مختلف اقتصادی دیگر (جم^۱، ۲۰۱۸).

۲.۲. الگوی بانک بین المللی اسلامی سوریه در بخش تجهیز منابع

حساب جاری: سپرده‌ای است که افراد با شرکت‌ها در بانک افتتاح می‌کنند و بانک موظف است آن را عندالمطالبه به مشتری برگرداند و از هیچ سودی برخوردار نیست. مزایای این حساب عبارتند از: واریز و برداشت پول در هر زمان بدون هیچ قید و شرطی داشتن دسته چک بر اساس سیاست‌های بانک، استفاده از خدمات تلفن بانکی رایگان از طریق کارت قابلیت انتقال حقوق به این حساب‌ها و انجام انواع معاملات بانکی مثل حواله‌ها و صدور چک‌ها (ویدارجونو^۲، ۲۰۱۸). حساب‌های پس‌انداز (مطلق): شروع سرمایه‌گذاری مبالغ سپرده‌گذاری شده در حساب سرمایه‌گذاری مطلق از ابتدای ماه بعدی بعد از تشکیل پرونده است و سود بر اساس حداقل مانده محاسبه می‌شود. تمام پول‌هایی که از حساب برداشت شده تا همان روز برداشت. سود ناشی از سرمایه‌گذاری به آن تعلق می‌گیرد. انواع حساب سرمایه‌گذاری پس‌انداز (مطلق) عبارتند از:

الف) حساب سرمایه‌گذاری پس‌انداز (توفیر): سپرده‌ای است که افراد در بانک افتتاح می‌کنند و بانک موظف است که عندالمطالبه به مشتری برگرداند و برای صاحب حساب برداشت نقدی در هر زمان میسر می‌باشد.

ب) حساب سرمایه‌گذاری مدت‌دار (ودیمه موجل): یکی از حساب‌های سرمایه‌گذاری است که سپرده‌های آن به صورت مدت‌دار به انتخاب مشتری برای مدت زمان‌های مختلف مانند ۳ ماهه، ۶ ماهه و دو ساله بر اساس مشارکت در سود و زبان از سوی بانک پذیرفته می‌شود. بانک بر اساس مضاربه شرعی به عنوان عامل مضاربه آزادی کامل دارد که این وجود را در هر جا صلاح بداند. سرمایه‌گذاری کنند (بیانکون و همکاران^۳، ۲۰۲۰).

۲.۲. الگوی بانک بین المللی اسلامی سوریه در بخش تخصیص منابع

بانک پول‌هایی را که در بانک جذب یا سپرده‌گذاری شده است. بر اساس هر یک از عقود ۹ گانه که در الگوی بانک آمده بود. در پروژه‌های مختلف به کار می‌گیرد. بنابر این تخصیص بر عقود مبتنی می‌شود که به لحاظ شرعی مجاز و به لحاظ اقتصادی سودآور باشد که در پی می‌آید (لاجونو و همکاران^۴، ۲۰۱۷).

¹ Cham

² Widarjono

³ Biancone et al

⁴ Lajuni et al

الف) بیع مرابحه: مرابحه عقدی است که بانک بر اساس آن اصل دارایی با یک کالا را که قبلاً خریداری نموده و فعلاً در اختیارش است. به مشتری که آن را سفارش و تعهد کرده است که بعداً از بانک خریداری کنند به قیمت خریداری شده به اضافه سود می‌فروشد. به این صورت که مشتری درخواستی را برای وارد کردن کالایی که از نظر وصف کمیت و قیمت معلوم است به بانک ارائه می‌کند؛ آنگاه بانک آن را برای خود وارد می‌کند و سپس با حاشیه سودی که بر آن توافق کرده‌اند. برای مشتری به صورت قسطی می‌فروشد (کاکه و همکاران^۱، ۲۰۱۹).

ب) استصناع: در این روش مشتری از بانک درخواست انجام یک پروژه معین با ساخت یک کالا دارد؛ سپس بانک با مشتری برای انجام پروژه قرار داد می‌بندد و تمام زحمات و هزینه‌ها را متحمل می‌شود؛ آنگاه بانک با یک و یا چند شرکت سازنده جهت ساخت آن قرارداد می‌بندد و در تاریخ مشخص کالای ساخته شده را تسلیم مشتری می‌کند و از او اصل ثمن را به اضافه حاشیه سود می‌گیرد (رحماتی^۲، ۲۰۲۱).

ج) عقد اجاره: عقدی است که بانک به حیث موجر بنا به درخواست مشتری (مستأجر) مالی را برای اجاره دادن خریداری می‌کنند؛ آنگاه طبق توافقی که قبلاً بین بانک و وی صورت گرفته است. به مشتری اجازه می‌دهد و مبلغ آن را به اضافه حاشیه سود طی اقساط از او می‌گیرد و در پایان عین مستأجره به ملک مستأجر در می‌آید (اوتاما^۳، ۲۰۱۹).

د) وکالت: عقدی است که بانک بر اساس آن اجازه پیدا می‌کند که به عنوان وکیل از طرف مشتری طبق شروط معین و در مقابل اجرت مشخصی که قبلاً روی آن توافق شده در پروژه‌ای سرمایه‌گذاری کند. بر وکیل لازم است که اصل مال سپرده‌گذاری شده را در صورتی که تعدی با کوتاهی کرده و یا بر خلاف شرط عمل نموده باشد به مشتری (مالک) برگرداند و ضامن است. عقد وکالت شکلی به عکس این هم دارد؛ یعنی ممکن است بانک کسی را وکیل نماید تا اموال آن را در پروژه‌ای سرمایه‌گذاری کند (صالح و همکاران^۴، ۲۰۱۷).

ه) بیع سلم: بیع سلم آن است که شخص حسنی را می‌فروشد و قیمت آن را اکنون تحویل می‌گیرد. با این شرط که جنس را از نظر صفت مقدار وزن و نوع مشخص بعداً به مشتری تحویل دهد. بر اساس این قرارداد بانک کالاهای مورد نیاز مشتری را به صورت پیش‌فروش می‌خرد و بعد از سررسید مدت و تحویل گرفتن کالا آن را به مشتریان به قیمت مؤجل و با سود معین می‌فروشد. بانک برای تامین سرمایه شرکت‌های تجاری مؤسسه‌های صنعتی کشاورزی و به خرید تولیدات آن‌ها به صورت پیش‌فروش اقدام می‌کنند و قیمت آن را برای تامین سرمایه‌شان نقدی به آن‌ها می‌پردازد. سپس شرکت‌ها کالاهای تولید شده را به مشتریان می‌فروشند و قیمت آن را به بانک می‌دهند (مارلینا و همکاران^۵، ۲۰۲۱).

و) سرمایه‌گذاری طبق عقد مشارکت: این نوع سرمایه‌گذاری بر اساس اشتراک بانک با مشتریان که هر یک دارای سهم مشخصند، طبق عقد مشارکت انجام می‌گیرد در ضمن توزیع سود و زبان مطابق سهم هر کدام در پروژه‌ای که سرمایه‌گذاری کرده‌اند. صورت می‌گیرد. سرمایه‌گذاری طبق عقد مشارکت با بانک به یکی از دو روش زیر انجام می‌شود:

¹ Kaakeh et al

² Rahmayati

³ Utama

⁴ Saleh et al

⁵ Marlina et al

مشارکت ثابت: به این ترتیب که بانک و مشتری تا پایان پروژه چه به صورت محدود و با غیر محدود به کارشان ادامه می‌دهند. سود و زیان بر اساس سهم هر یک در پروژه خواهد بود.

مشارکت ناقص: که منتهی به مالکیت مشتری میشود به این شکل که در طول مدت مشارکت مشتری به تدریج سهم بانک (اصل سرمایه (قدس سره) سود پروژه را طبق توافقات انجام گرفته در قبل می‌پردازد و در نهایت مالک آن پروژه می‌شود (سکمن، ۲۰۲۱).

ز) عقد مضاربه: مضاربه (پول از بانک و کار از عامل) به این شکل است که بانک سرمایه خود را در اختیار عامل (مضارب) قرار می‌گذارد تا با آن کار و تجارت کنند و سود آن طبق توافق پیشین بانک با وی مشترکاً بینشان تقسیم می‌شود؛ اما خسارت مشروط بر اینکه عامل هیچ تعدی و کوتاهی‌ای نکرده باشد. به عهده بانک است. البته بانک قبل از هر کاری درباره اینکه عامل (مضارب) اهلیت این کار را دارد یا نه تحقیق و تفحص میکند و پس از حصول اطمینان اقدام می‌نماید (سروویچ و همکاران^۱، ۲۰۱۷).

۲.۲. الگوی بانک بین المللی اسلامی سوریه در بخش خدمات بانکی

خرید و تأمین مالی نیازهای شخصی افراد

طبق عقد مرابحه بانک مشتریان خود را برای خرید محصولات که آنها میخواهند تأمین مالی میکند؛ البته در صورتی که در تعارض با قوانین اسلامی نباشد اعم از اینکه خرید کالا از بازار محلی باشد یا از بازارهای خارجی (ریاض و همکاران، ۲۰۱۷).

هیئت شرعی در بانک بین الملل اسلامی سوریه

هیئت مدیره اعضای هیئت نظارت شرعی را به مجمع عمومی پیشنهاد میکند و مجمع عمومی آنها را به مدت سه سال برای بانک انتخاب میکند. البته پس از پایان مدت مذکور قابل تمدید است.

طی مدت مذکور عزل هیئت نظارت شرعی یا یکی از اعضای آن از جایگاهش جایز نیست مگر اینکه تصمیم عزل از سوی بانک مرکزی به مجمع عمومی پیشنهاد شود.

تعداد اعضای هیئت شرعی سه تا پنج نفر است که متخصص در فقه و حقوق (قانون) می‌باشند و حکم آنها در مورد بانک لازم الاجرا است.

هیئت نظارت شرعی موظف است گزارش سالانه خود درباره عملکرد بانک را به مجمع عمومی ارائه کند و در آن تبیین کند که بانک تا چه اندازه در فعالیتهای بانکی ملتزم به احکام شرعی بوده است (ویجانا و ویدنیانا، ۲۰۲۲).

۲. الگوی بانکداری اسلامی در کشور پاکستان

تأسیس بانک توسعه اسلامی از سوی سازمان کنفرانس اسلامی در سال ۱۹۷۵ شور و انگیزه بیشتری را در مردم پاکستان برای حذف ریا از بانکها پدید آورد. میزان بانک طیف متنوعی از خدمات بانکی و تأمین مالی را بر اساس قوانین اسلامی به سپرده گذاران ارائه می‌کنند. برای رشد بانک داری اسلامی در پاکستان بانک مرکزی این کشور سه راه را در دستور کار قرار داده است:

تأسیس بانکهای کاملاً اسلامی نوپا با مشارکت بخش خصوصی

ایجاد بانکهای تجاری به عنوان مکمل بانکهای اسلامی

¹ Cerović et al

ایجاد یک پاچه مخصوص عملیات بانکداری اسلامی در تمام شعب بانک‌های تجاری (عظمت و همکاران^۱، ۲۰۱۵). علاوه بر بانک‌های تجاری وجود بانک‌های تخصصی در بخش صنعت و کشاورزی پاکستان قابل توجه است. بانک توسعه صنعتی بانک توسعه کشاورزی و بانک فدرال برای شرکت‌های تعاونی تحت نظر بانک مرکزی تشکیل شده‌اند. عملیات بانک توسعه صنعتی از طریق وام‌های مدت‌دار برای تأسیس واحدهای صنعتی جدید و برآورده کردن احتیاجات جایگزینی مدرنیزه کردن و توسعه واحدهای موجود صنعتی با تأکید خاص بر توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط در بخش خصوصی است. بانک توسعه کشاورزی تسهیلات اعتباری را برای بخش کشاورزی و افرادی که در صنایع روستایی مشغول فعالیت‌اند فراهم می‌آورد. بانک فدرال نیز شرکت‌های تعاونی استانی را تأمین میکند. نکته قابل توجه این است که در کنار این بانک‌ها مؤسسه‌های مالی غیربانکی تخصصی به منظور سرعت بخشیدن به توسعه اقتصادی از طریق ایجاد سرمایه و کمک فنی در دسترس تشکیل شده‌اند. زمینه تخصصی فعالیت آن‌ها مسکن بخش واحدهای صنعتی و اجازه است (احمدجنوف و همکاران^۲، ۲۰۲۱).

میزان بانک اولین و بزرگترین بانک اسلامی در پاکستان است. این بانک دارای سابقه رشد سریع در بخش بانکی کشور محسوب می‌شود. ویژگی‌های مهم این بانک عبارتند از:

بزرگ‌ترین شبکه بانکی و بالاترین محصولات را در شبکه بانکی پاکستان دار است.

سیستم بانکداری اسلامی برقراری ثبات و دسترسی مشتریان به رفاه بیشتر و بهتر را تضمین میکند.

در یک پروژه بزرگ قابلیت توسعه و پایداری را با ترکیب بانک داری تجاری و سرمایه‌گذاری زیر نظر کارشناسان شرعی و حقوقی ایجاد کرده است.

در شرایط امروز جهان با وجود پیچیدگی مالی با به کارگیری عقود اسلامی نوآوری دوا رقابت و ارزش را امکان‌پذیر کرده است.

با ایجاد بانکداری اسلامی اولین انتخاب برای تسهیل اجرای نظام عادلانه اقتصادی را فراهم کرد (لئون و ویل^۳، ۲۰۱۸).

۲.۳. الگوی تجهیز منابع در پاکستان

منابع مالی علاوه بر سرمایه و سرمایه سهمی شامل دو نوع سپرده است. یکی سپرده‌های معاملاتی که مستقیماً به معاملات و پرداخت‌ها مربوط می‌شوند و معادل سپرده‌های دیداری در نظام بانکداری سنتی است بانک باید خدمات متنوعی به صاحبان این سپرده‌های عرضه کنند که مهم‌ترین آن‌ها استفاده از تسهیلات چک است. منابع مالی‌ای که از این طریق تجهیز می‌شود. نمی‌تواند برای سرمایه‌گذاری سودآور از سوی بانک‌ها استفاده شود. از این رو بانک‌ها باید کارمزدی بابت عرضه کردن این گونه خدمات از صاحبان سپرده دریافت کنند (نابلا و همکاران^۴، ۲۰۲۳).

دوم سپرده‌های سرمایه‌گذاری است که شبیه سهام شرکت هاست و سپرده‌گذاران در سود به دست آمده از عملیات سرمایه‌گذاری بانک شریک می‌شوند. این سپرده‌ها نه قسم دارند سپرده‌های با پیش آگهی ویژه (۷۰) روزه و ۳۰ روزه سپرده‌های پس انداز، شش ماهه دو ساله سه ساله، چهار ساله پنج ساله و بیشتر طرف بدهی سیستم بانکی در پاکستان به سرعت به روزه‌ای اسلامی تبدیل شد. بانک‌های پاکستان نرخ سودی برابر با ۵ تا ۱۵ را در سالهای ۱۹۸۱ - ۱۹۸۵ به

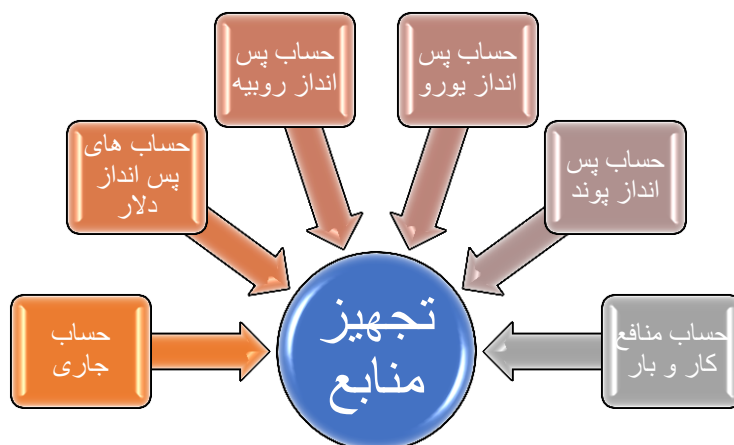
¹ Azmat et al

² Akhmadjonov et al

³ Leon & Weill

⁴ Nabella et al

سپرده گذاران سپرده‌های سرمایه‌گذاری اعطا کرده‌اند؛ در حالی که در همین مدت نرخ بهره نیز جایز بود و بازده سپرده‌های plis عموماً بیشتر از غیر plis (ربوی) بوده است.

نمودار ۱: نمودار تجهیز منابع در پاکستان (عابدی و همکاران^۱، ۲۰۱۶)

۲.۳. الگوی تخصیص منابع بانک پاکستان

روش‌های تأمین مالی بدون بهره که از طرف بانک مرکزی پاکستان جایز شمرده شده است عبارتند از مضاربه مشارکت گواهی‌های مدت‌دار مشارکت سهامی اجاره اجاره به شرط تملیک مشارکت در اجاره فروش اقساطی و خرید دین قرار بیع متقابل، تأمین هزینه توسعه وام‌های بدون بهره با کارمزد و قرض الحسنه (جنیدی و همکاران^۲، ۲۰۲۲). عملیات مربوط به مضاربه و گواهی‌های مدت‌دار در مشارکت عمدتاً از سوی مؤسسات اعتباری تخصصی شامل مؤسسه سرمایه‌گذاری بانک‌ها با مسئولیت محدود و شرکتهای سرمایه‌گذاری در پاکستان انجام گرفته است. اسناد مربوط به عقود مشارکت قابل انتقال نبوده و در بازار سرمایه قابل معامله است و دارای سررسیدی تا حداکثر ۱۰ سال می‌باشد و برای مبادرت در مشارکت موقت استفاده می‌شود مشارکت سهمی هم همان مشارکت حقوقی است و خرید سهام شرکتها را شامل می‌شود (عظمت و همکاران، ۲۰۱۵).

نحوه سرمایه‌گذاری در بانک‌های پاکستان بر اساس مضاربه و مشارکت است که توضیح آن در ادامه می‌آید: سرمایه‌گذاری بر اساس مشارکت: طبق مقررات بانکی در پاکستان بانک به شریک خود خدمات ارائه می‌کند طبق معاهده مشارکت نوع مشارکت معین می‌شود و نفع و نقصان را نیز در بین خود تقسیم می‌کنند وقتی معاهده شراکت به پایان می‌رسد. نفع و نقصان در حساب‌های مجموعی بانک معلوم می‌کند. هیچوقت در صورت نقصان بانک از شریک خود نمی‌تواند بیش از توان مالیش بدهی طلب کند (هندریارتو، ۲۰۲۱).

سرمایه‌گذاری بر اساس مضاربه: منافع آزاد از سوی صاحب سرمایه در اختیار عامل قرار می‌گیرد تا در یک فعالیت اقتصادی در مقابل درصد از پیش تعیین شده‌ای از سودی که به دست می‌آید سرمایه‌گذاری شود، بانک وام دهنده و صاحب طرح است و وام گیرنده مدیر طرح است. طبق قانون اساسی، اگر مضاربه با نقصان روبه رو شد، آن را صاحب سرمایه متحمل خواهد شد که در اینجا بانک است. میتوان در معاهده مضاربه توافق کرد که مضارب از مؤسسات مالی

¹ Abedifar et al

² Junaidi et al

دیگر نیز سرمایه حاصل کند یا نه. اگر وی برای توسعه کارش از جای دیگر سرمایه قرض بگیرد و مالیت آن مساوی با سرمایه بانک باشد بانک ۲۵٪ و مشتری ۷۵٪ منافع را مالک است (ویدارجونو^۱، ۲۰۱۸).

در اجاره و اجاره به شرط تملیک بانک محصول را خریداری میکند و آن را به وام گیرنده در ازای مبلغ معین و مدت زمان مشخص اجاره می‌دهد. این دارایی‌ها می‌توانند در ملکیت تأمین کننده وجه یا مالکیت بانک و مشتری باشند در فروش اقساطی، بانک کالای مورد درخواست مشتری را می‌خرد و آن را بر اساس قیمت به وی می‌فروشد پرداخت را می‌توان با تأخیر یا به صورت کلی و یا به اقساط در زمان مشخص انجام داد سود متعارف باید بین حداکثر و حداقل نرخهای بانک مرکزی باشد. خرید دین هم در بانک‌های پاکستان در مورد بروات صادراتی و وارداتی و اسناد داخلی به کار گرفته میشود. حدود ۸۰٪ دارایی‌های بانک را دارایی‌های کوتاه مدت یعنی فروش اقساطی و خرید دین تشکیل میدهد. پرداخت وام قرض الحسنه تنها از سوی دفتر مرکزی بانکها انجام میشود و در شعب بانکی رایج نیست. نظام بانکی در پاکستان وام‌های قرض الحسنه را به محصلان بی‌بضاعت برای اتمام تحصیلات مداوای بیماران و ازدواج اختصاص میدهد که با توجه به جمعیت فراوان و فقرای زیاد در پاکستان این شیوه مناسب است (آدکویا، ۲۰۲۲).

۲. الگوی بانکداری اسلامی در کشور عربستان سعودی

در کشور عربستان بانک مرکزی وجود ندارد. در عوض دفتری به نام دفتر نمایندگی پول وجود دارد که کار بانک مرکزی را انجام می‌دهد و کاملاً وابسته به دولت است. این کشور از سیستم بانکی نسبتاً پیچیده‌ای استفاده می‌کند که در برگیرنده استاد اعتبار و وام است؛ از قبیل حواله (پرداخت بدهی از طریق انتقال طلب) و سفته (معادل اعتبار اسادی و با صورت حساب ارز) (سیسکا^۲، ۲۰۲۲).

بانک الراجحی در سال ۱۹۵۷ میلادی تاسیس شده است. این بانک نقش اساسی را در جمع بین مقتضیات بانکهای سنتی و ارزشهای جوهری شریعت اسلام بازی میکنند بانک الراجحی در میان بانکهای سعودی بیشترین و سریع‌ترین رشد را داشته است. توفیقی که این بانک به دست آورده با تکیه بر مبادی شریعت اسلام و تطبیق آن می‌باشد. بانک الراجحی کاملاً مانند سایر نهادهای مالی بازده‌های مورد نظر خود را از طریق ارائه محصولات و خدمات به جامعه با چارچوب بانکداری اسلامی ارائه میکند. شریعت در این کشور مجموعه‌ای از قواعد و قوانین حاکم بر جنبه‌های اقتصادی اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه است. سلیمان الراجحی رئیس و سهام‌دار عمده این بانک اسلامی است. این بانک همواره سودآورترین بانک در میان گروههای بانکداری عربستان سعودی شناخته می‌شود (رلانو^۳، ۲۰۲۳).

۲.۴. اصول اساسی بانک الراجحی

تکیه بر شریعت: عملکرد بانک توسط قوانین شرع اداره میشود. در نتیجه تمام محصولات و خدمات ارائه شده از سوی این بانک در چارچوب دین اسلام و با تمرکز بر اخلاق کار توزیع ثروت و عدالت اجتماعی و اقتصادی است.

ممنوعیت ربا: ممنوعیت ربا پایه‌های اساسی همه خرید و فروش‌ها میان مردم است چه این تعاملات فردی باشد با در سطح بین المللی منع ربا شامل همه اقسام ربا میشود. بدون در نظر گرفتن نام با شکل آن عوض از ربا دین مبین اسلام تجارت را به عنوان وسیله‌ای برای امرار معاش اجازه داده است.

¹ Widarjono

² Siska

³ Relano

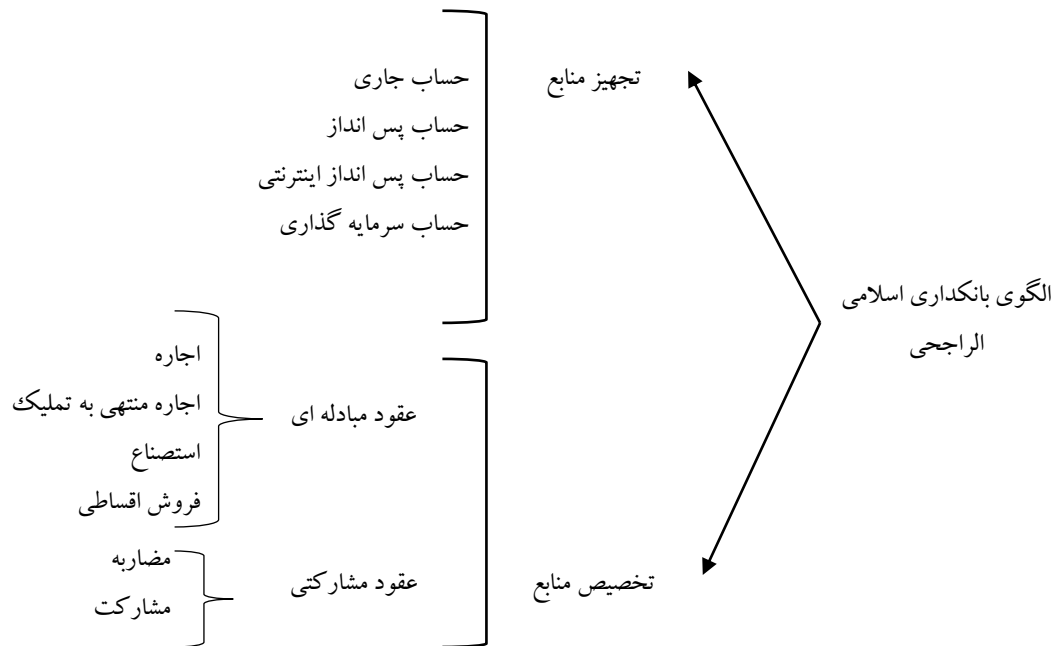
منبع افزایش پول، تلاش و کار: بدین معنی که پول منبع پیدایش ثروت نیست و اصلاً سزاوار نیست که پول مولد باشد؛ آنچه مهم است. کار و تلاش است. برای مثال لازم است تلاش فکری نقش اساسی را در نتیجه دهی بازی کند. به عبارت دیگر روند توسعه باید از طریق رابطه بین سرمایه و کار به دست آید. باید گفت مطالب مذکور منافات ندارد با بعضی ثروت‌های مباح به دست آمده از طریق اربت هدیه و با کارهای خیر دیگر بنابراین هر فردی که تلاش به خرج دهد. مستحق پاداش خواهد بود و برای او چنین حقی وجود دارد. در مقابل کسانی که چنین تلاشی نداشته باشد. نباید به هیچ وجه توقع عواید داشته باشند؛ چون آنان اهلیت عواید را ندارند. آری موارد استثنائی هم وجود دارد. افرادی که به دلیل بیماری و ناتوانی قدرت کار کردن ندارند. از قانون استثنا شده‌اند.

اشتراک در خطر: در بانک اراجحی ریسک احتمالی در هر معامله‌ای بین بانک و فرد تقسیم می‌شود. هدف از آن از بین بردن بی‌اعتمادی موجود در بانکداری متعارف است که در آنجا تمام ریسکها را فرد می‌پذیرد در بانکداری اسلامی به هیچ وجه سود یا زیان دائمی برای شخص وجود ندارد؛ ممکن است ضرر در میان باشد و ممکن است سود باشد. گروه شریعت: در بانک الراجحی مهم‌ترین محوری است که بانک در عمل به آن تکیه میکند. گروه شریعت در برگیرنده ادارات پیشرفته است و با مجموعه‌ها و ادارات دیگر هماهنگ رفتار میکنند. به این منظور که استراتژی‌ای را در پیش گیرد که بانک نمونه در بانک داری اسلامی شناخته شود و این هدف بستگی دارد به اینکه نسبت به مطابقت امور اجرایی آن با احکام شرع اعتماد حاصل شود.

سیاست شریعت: بانک الراجحی از زمان آغاز به کار متعهد شده است که احکام الهی و قولین اسلامی را در همه معاملات به اجرا گذارد. برای رسیدن به این هدف مجمع عمومی هیئت شرعی تشکیل داد تا مستقل از بخشهای مختلف شرکت بوده و تمام عملکردهای شرکت با موافقت این هیئت باشد. این تعهد مهمترین استاندارد در کیفیت است که شرکت در کسب محصول و ارائه خدمات به مشتریان به آن پابند است. طبق سیستم و مصوبه‌های بانک همه مدیران و مشتریان ناچار به اعمال چنین سیاستی هستند (سیسکا، ۲۰۲۲).

۴.۲. الگوی بانک اسلامی الراجحی در تجهیز و تخصیص منابع بانک

سرمایه گذاری‌های بانک بر اساس ابزارهای مالی موافق با احکام شرع صورت می‌گیرد. شکلی که در پی می‌آید عملکرد این بانک را به عنوان نمونه بانک اسلامی و نیز عقود مستفاد در این بانک را تشریح می‌کند.

شکل ۱: الگوی بانک اسلامی الراجحی در تجهیز و تخصیص منابع بانک (زینس و ویل^۱، ۲۰۱۷)

۲. الگوی بانکداری بانک اسلامی کشور بحرین

بانک اجتماعی «ناصر» در سال ۱۹۷۱ در مصر تأسیس شد و به عنوان بانکی تجاری که بر اساس تقی بهره فعالیت می‌کرد. اعلام موجودیت کرد. به تدریج بانک‌های اسلامی در کشورهای خاورمیانه اعلام موجودیت کرده و موج بانک‌های اسلامی به آسیای جنوب شرقی سرایت کرد. قدم دوم در مسیر بانکداری اسلامی در سال ۱۹۷۱ بود که در کنفرانس وزرای خارجه کشورهای اسلامی دولت مصر و پاکستان به صورت مشترک از تأسیس به بانک بین المللی اسلامی حمایت کردند. در نهایت در سال ۱۹۷۵ با مطالعه ساله دولت مصر در مورد ساختار نهاد بانک اسلامی بانک توسعه اسلامی تأسیس شد (هندریارتو، ۲۰۲۱).

اولین بانک اسلامی بحرین در سال ۱۹۷۹ به عنوان اولین بانک تجاری اسلامی در کشور بحرین با اعتبار اولیه صد میلیون دینار بحرینی ایجاد شد. از آغاز تأسیس تاکنون بانک اسلامی بحرین رشد مناسبی داشته است. این بانک در تجهیز و تخصیص منابع از این روش‌ها و قراردادها استفاده می‌کند:

قرض الحسنه: تبرعات و زکات هدف اصلی این است که به نیازمندان و افراد محتاج کمک شود و این امر از طریق اعطای قرض الحسنه و توزیع زکات و تبرعات صندوق‌های خیریه برای درمان بیماران و تسهیل ازدواج صورت می‌گیرد. اجاره به شرط تملیک: این اجاره به صورت ثابت با شناور اجرا می‌شود که مستاجر پس از پرداخت اجاره‌ها به طور ثابت یا شناور در پایان مدت اجاره مالک موضوع اجاره می‌شود.

مراجعه: از این قرارداد در تامین مالی مواد اولیه کالاهای سرمایه‌ای و مصرفی از بازار داخلی و بین المللی استفاده می‌شود. بانک بعد از خرید کالای مورد نظر آن را با لحاظ حاشیه بود به صورت اقساط با غیر اقساطی در اختیار متقاضیان قرار می‌دهد.

¹ Zins & Weill

مشارکت: بانک با متقاضیانی که نیاز به وارد کردن برخی کالاها و تجهیزات خاص از خارج دارند، اما توان مالی ندارند مشارکت نموده و کالای مورد نظر را به طور شراکتی می‌خرد و سپس سهم خود را به دو طریق می‌تواند بفروشد. فروش به متقاضی به صورت قسطی و مدت دار هر دو با هم سهم خود را در بازار بفروش برسانند.

مضاربه: یکی از عقود مورد استفاده بانک اسلامی بحرین مضاربه است که در سرمایه‌گذاری و تجارت به کار می‌رود. استصناع: این ابزار برای پروژههای بزرگ به کار گرفته میشود که بر اساس توافق طرفین بعد از آغاز ساخت و مراحل پیشرفت کار به همان میزان تأمین مالی صورت میگیرد و در پایان کار تصفیه می‌شود (نورمن و هارون، ۲۰۲۰).

۲.۵. الگوی بانکداری بانک اسلامی بحرین در بخش تجهیز منابع

الف) حساب جاری ودیعه: این حساب بدون ارائه سود به مشتریان بانک از طریق دفترچه چک خدمت ارائه می‌کند. ب) حساب پس‌انداز (ودیعه): این حساب با هدف بهره‌برداری و سرمایه‌گذاری بانک از آن و پرداخت سود به صاحبان آن‌ها طبق مانده میانگین ماهانه افتتاح می‌شود. مشتریان هر وقت بخواهند می‌توانند از حساب خود برداشت کنند. این سپرده معمولاً از طریق مشارکت در معاملات سودآور به کار گرفته می‌شود (رلانو، ۲۰۲۳).

ج) سپرده (ودیعه) سرمایه‌گذاری: حساب سرمایه‌گذاری در بانک اسلامی بحرین دارای بازدهی بالا است. ممکن است مشتریان مبلغی ثابتی را در بانک در طول سال به صورت یک ماهه سه ماهه شش ماهه نه ماهه یک ساله و سه ساله نگه دارند و بانک وجوه مذکور را سرمایه‌گذاری نموده و سود آن را طبق توافق طرفین مطابق شریعت اسلامی تقسیم می‌کند (علیو و همکاران^۱، ۲۰۱۷).

د) حساب تجوری: تجوری (نوعی بازی قدیمی یا بخت آزمایی) حساب پس‌اندازی است که برای مشتریان صاحبان این نوع حساب جوایز نقدی به همراه دارد. حساب پس‌انداز با جایزه (تجوری) همان حساب پس‌انداز است که بر اساس مضاربه عادی صورت می‌گیرد و تمام جوایز از سهم صاحبان حساب تحت عنوان حساب جوایز^۲ پرداخت می‌شود (بیانکون و همکاران، ۲۰۲۰).

ه) حساب vevo: Vevo حساب جدیدی از بانک اسلامی بحرین است که دارای مزایا و ویژگی‌های زیادی است که از نظر کاربرد و کارکرد هر آنچه را که در حال و آینده برای مدیریت درست دارایی‌ها لازم است فراهم می‌کند افرادی که بین ۱۵ تا ۲۵ سال باشند می‌توانند این حساب را افتتاح کرده و اداره اموال خود را به کمک بانک به بهترین وجه مدیریت کنند؛ همچنان که صاحب این حساب در زمینه سیاست‌گذاری سرمایه‌گذاری و نحوه مخارج از همکاری بانک برخوردار خواهد بود (زینس و ویل، ۲۰۱۷).

و) سپرده سرمایه‌گذاری آموزشی (اقرأ): این حساب یک برنامه سرمایه‌گذاری آموزشی برای خانواده‌ها است که با پرداخت مبلغی به صورت ماهیانه هزینه آموزش عالی آینده فرزندانشان را تأمین می‌کنند. به این پس‌انداز سود ماهیانه ۳۰ تعلق می‌گیرد که هر شش ماه یکبار پرداخت میشود و حداقل هجده ماه باید در حساب باقی بماند (رلانو، ۲۰۲۳).

۲.۵. الگوی بانکداری بانک اسلامی بحرین در بخش تخصیص منابع

پرداخت تسهیلات بر اساس مراتبه و به صورت اقساطی این نوع تسهیلات طبق موازین شرعی و قرارداد مراتبه طراحی شده است. مهمترین ویژگیهای این بانک داری عبارتند از میزان تأمین مالی که شامل ۱۰۰۰ دینار بحرین است و حداکثر

¹ Aliyu et al

زمان ۷ سال با کارمزد ۱۰۰ دینار تمام افراد ساکن بحرین شهروندان و خارجی‌های مقیم می‌توانند از این تسهیلات با ارائه ضمانت معتبر و درآمد ماهیانه ۲۰۰ دینار با بیشتر استفاده کنند. پرداخت اقساط به صورت ماهانه الزامی است. شرایط استفاده از آن نیز عبارت است از حداقل سن زمان درخواست. ۲۱ سال و حداکثر ۶۰ باشد و حداقل ۴ ماه از استقرار فرد در محل کار گذشته باشد. موارد پرداخت آن نیز عبارتند آموزش و کارورزی، درمان و معالجه ازدواج سیاحت خانوادگی و مسافرت پرداخت بدهی بانکی و افراد خرید لوازم خانگی خرید مواد اولیه و پرداخت حقوق کارگران پیش پرداخت خرید مسکن و پرداخت قیمت کالای خارجی (ایکرا و همکاران^۱، ۲۰۲۱).

تأمین مالی خودرو فروش اقساطی تأمین مالی خودرو جدید با مستعمل طبق عقود اسلامی که بانک بعد از تملک آن را به صورت قسطی به مشتری می‌فروشد. انجام میشود. ویژگیهای آن نیز عبارتند از حداکثر زمان بازپرداخت تسهیلات خودرو مدل جدید ۷ سال و مدل مستعمل ۵ سال است. نباید بیش از ۳ سال از تولید خودرو مستعمل گذشته باشد و حداکثر زمان بازپرداخت اقساط آن تا پنج سال است. کسانی که متقاضی این نوع تسهیلات اند باید درآمد ماهیانه حداقل ۳۰۰۰ دیناری داشته باشند و حداقل سن آن‌ها ۲۱ سال و حداکثر ۶۰ سال است (الندجانی^۲، ۲۰۲۲).

تأمین مالی ساختمان (املاک) موارد استفاده شامل: تأمین مالی ساختمان‌های ساخته شده با هدف سکونت، تأمین مالی ساختمان‌های در دست احداث با هدف سکونت، تأمین مالی زمین به خاطر ایجاد مسکن و تأمین ساختمان‌های تجاری عقود مورد استفاده آن عبارتند از: اجاره به شرط تملیک که دو قسم است اجاره به شرط (وعد) تملیک و اجاره منتهی به تملیک (املاک تحت احداث) (شیر و رحمان، ۲۰۱۹).

تأمین مالی مؤسسات شرکت تمکین بانک اسلامی بحرین از طریق مشارکت مؤسسات تعاونی را جهت رشد و ارتقا تأمین مالی می‌کنند. دو ابزار برای این برنامه در نظر گرفته شده است. تأمین مالی مستقیم در سه مورد کاربرد دارد: تأمین مالی خودرو و کالاهای آماده (مرابحه) تأمین مالی سرمایه شغلی تسهیلات - مضاربه) و تأمین مالی تجارت اعتبارنامه و ضمانت مضاربه - خدمات مهمترین ویژگی‌های خدمات آن عبارتند از: تأمین مالی خودرو و کالاهای، تأمین سرمایه اشتغال و معامله و تأمین مالی تجارت (جنیدی و همکاران^۳، ۲۰۲۲).

خرید آسان (ایزی بای): طبق این برنامه تسهیلاتی برای خرید وسایل منزل به صورت اقساط در اختیار مشتریان قرار می‌گیرد. در قسط بندی و پرداخت آن توان مشتری و درآمد ماهیانه او با هدف ارتقای رفاه زندگی لحاظ می‌شود (کلانی و نوری زاده، ۱۳۹۷).

۵. ۲. الگوی بانکداری بانک اسلامی بحرین در بخش خدمات بانکی

ارائه خدمات بانکی برای مؤسسات کوچک و متوسط بانک اسلامی بحرین با هدف ایجاد کار و اشتغال از پروژه‌های کوچک و متوسط با متخصصان مجرب حمایت کرده و دارای تشکیلات گسترده است و طبق نیاز متقاضیان و خواست آنان این گونه خدمات را با هدف برطرف کردن مشکلات آنان در کوتاه مدت و بلندمدت ارائه می‌کنند. بانک اسلامی بحرین در این موضوعات تخصص دارد. ارزیابی و حسابرسی مؤسسات تأمین مالی مؤسسات به صورت قسطی اعطای تسهیلات مالی برای کار و تجارت تجارت سریع تأمین مالی خودروهای تجاری و اعطای تسهیلات به بازرگانان (ویدارجونو، ۲۰۱۸).

¹ Ikra et al

² Alandejani

³ Junaidi et al

خدمات الکترونیکی بانکی که شامل پرداخت تلفنی واحد ارائه اطلاعات و پاسخ گویی تلفنی به مشتریان خدمات ارزی بانکداری اینترنتی کارت اعتباری و خرید اینترنتی.

کارت‌های اعتباری مزایایی شامل مطابقت کامل با موازین شرعی مورد قبول جهانی و قابل برداشت در تمام نقاط دنیا که علامت VISA داشته باشد. دسترسی آسان به پول در مسافرت و تخفیف قابل توجه دارد (الماسه و همکاران، ۲۰۲۰).

کارت‌های اعتباری همراه مسافر:

ارائه خدمات بانکی به مؤسسات مالی و دولتی: بانک اسلامی بحرین خدمات بانکی را برای مؤسسات مالی و دولتی بحرین با سایر بانکهای خارجی در سطح منطقه‌ای و بین المللی فراهم می‌کنند و با سایر مؤسسات مالی نیز ارتباط تنگاسگی دارد. مؤسسات مذکور با افتتاح حساب (نوسترو) یا حساب ما در نزد شما در بانک اسلامی بحرین می‌توانند از طریق رقابت اور خارجی نیازهایشان را تأمین کنند. مشورت با متخصصان بانک اسلامی بحرین می‌تواند سود مؤسسات مذکور را در بازار دو حساب «نوسترو - فوسترو» با «حساب ما نزد شما» و حساب شما نزد ما ممکن سازد. همچنین بانک اسلامی بحرین تسهیلاتی را از باب اعتماد برای مؤسسات مالی و دولتی فراهم می‌کنند (آقامحمدی و همکاران، ۱۴۰۲).

خزانه داری: دایره خزانه داری در بانک اسلامی بحرین تشکیلاتی کامل از خدماتی است که در پاسخ به خواسته‌های مؤسسات و افراد به وجود آمده است. با توجه به طبیعت پویای بازار مالی زمان ما هر موسسه که با امور مالی ارتباط دارد با انواع نابسامانی مالی، مانند سرعت نقدینگی، پول نقد و ریسک بازار روبه رو است. اندیشه تأسیس دایره خزانه داری در بانک اسلامی بحرین با هدف کاهش و مدیریت ریسک و کمک به خواسته‌های مشتریان است. همچنان که به صورت منسجم و یکپارچه با بازار مالی خارجی در ارتباط است. کارگزاران بانک (نمایندگی‌ها) بازارهای مالی جهانی را رصد کرده و مشورت فوری در مورد وضعیت سود و زیان در بازار ارز و نرخ بهره را به مشتریان بانک ارائه می‌کنند (مارلینا و همکاران، ۲۰۲۱).

خدمات بانکی ویژه (بانکداری اختصاصی): بانک اسلامی بحرین در ماه مارس ۲۰۰۷ وحدت رویه ویژه‌ای را در ارائه خدمات بانکی ایجاد کرده است. این خدمات ویژه مطابق شریعت اسلامی بوده و دارای انعطاف بالایی در جهت خدمت رسانی به افراد ثروتمند و مؤسسات است. این خدمات متشکل از سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان صندوق مشترک سهام خاص و می‌باشد. هدف این نوع بانکداری ارائه محصولات و خدمات بانکی ویژه و با کیفیت بالا مطابق شریعت اسلامی به افراد ثروتمند و مؤسسات است. این بانک همچنان که در بحرین به ارائه خدمات ویژه می‌پردازد. در کشورهای شورای همکاری خلیج (فارس) نیز خدمات فنی و استثنایی مطابق شریعت اسلامی ارائه می‌کند. این خدمات به بخشهای ذیل صورت می‌گیرد اشخاص ثروتمند مؤسسات کوچک و متوسط و شرکت‌های بزرگ (خالوزاده، ۱۴۰۲).

بانکداری اختصاصی برای افراد بزرگ (خدمات ویژه به اشخاص بزرگ): بانک اسلامی بحرین خدمات بانکی ویژه به اشخاص بزرگ را در پاسخ به خواسته‌های آنان ارائه می‌کند. مشتری با افتتاح حساب ویژه‌ای در بانک از این خدمات برخوردار گشته و بدین طریق اموال و دارایی‌های خود را به بهترین وجه مدیریت می‌نماید (قلیچ، ۱۳۹۷).

تأمین مالی بازرگانی: تجارت در اقتصاد همواره از سوی بخش‌های مؤسسات کوچک و متوسط به صورت اساسی در حال تطور و تحول است. تیم متخصص در بانک اسلامی بحرین با درک این حقیقت و درک نیاز شدید طراحی برخی

از خدمات در پاسخ به نیاز تک تک مشتریان عمل میکند و بدین طریق بسته‌هایی از خدمات مورد نیاز مشتریان و متناسب با تحولات اقتصادی - تجاری را مطابق با شرع مقدس طراحی می‌کند (جنیدی و همکاران، ۲۰۲۲). هدف اصلی هیئت شرعی عبارت است از ارائه مشورت به بنگاه‌ها و واحدهای تجاری جهت اطباق عملکرد و التزام آن‌ها به شریعت مقدس اسلام هدف دیگر هیئت تنظیم انطباق و مراقبت از عملیات بانک است تا بر اساس احکام و موازین شرع و احکام مؤسسات مالی اسلامی ارائه شود (کردلوئی و همکاران، ۱۳۹۶).

۲. بانک اسلامی بریتانیا

به لحاظ تاریخی تجربه ایجاد فعالیت بانکی سازگار با فقه اسلامی در انگلستان به دهه ۸۰ میلادی بازمی‌گردد. در این دهه، عقد مرابحه که «مرابحه کالایی» نام داشت، در بورس لندن با هدف تامین نقدینگی مؤسسات اسلامی و مسلمانانی که در فعالیت‌های عمده‌فروشی دخیل بودند، مورد استفاده قرار گرفت. در این دهه ارائه خدمات مالی خرد به مصرف‌کنندگانی که نیازهای بانکی داشتند، توسعه چندانی پیدا نکرده بود (رحماتی، ۲۰۲۱).

در اوایل دهه اول قرن بیست و یکم، تلاش‌های قابل توجهی از طرف مسئولان نظام بانکی انگلستان در جهت توسعه بانکداری اسلامی انجام شد. دلیل اصلی این امر نیز (علاوه بر توسعه بانکداری بدون ربا در سایر کشورها)، نیاز ذی‌نفعان مسلمان مخاطب شبکه بانکی انگلیس به خدمات مالی اسلامی و نیز سود موجود در این دسته از فعالیت‌ها بود. بر همین اساس در سال ۲۰۰۰، بانک مرکزی انگلستان (بانک انگلستان)، گروهی از پژوهشگران را موظف به انجام تحقیقات در زمینه امکان‌سنجی و تبیین موانع و راهکارهای تاسیس بانک‌ها و مؤسسات اسلامی در کشور انگلستان کرد. این تلاش‌ها در حوزه قانونگذاری و همچنین تنظیم قوانین مالیاتی به گونه‌ای مناسب ادامه یافت تا اینکه زمینه تاسیس بانک‌های اسلامی در کشور انگلستان به لحاظ قانونی فراهم شد. در این رابطه، بالاخره در آگوست سال ۲۰۰۴، اولین بانک اسلامی در سطح خدمات خرد، که تمامی فعالیت‌هایش را در چارچوب اسلامی تنظیم کرده بود، با عنوان «بانک اسلامی انگلستان» تاسیس شد (احمدجنوف و همکاران، ۲۰۲۱).

از آن زمان به بعد، بانکداری اسلامی در کشور انگلستان به طور پیوسته توسعه یافت؛ به نحوی که در سال ۲۰۱۳ پنج بانک کاملاً اسلامی، بیش از ۲۰ شعبه اسلامی در بانک‌های غیراسلامی، یک شرکت بیمه اسلامی (تکافل)، ۹ صندوق سرمایه‌گذاری و یک صندوق پوشش ریسک اسلامی در این کشور به فعالیت مشغول بودند. لازم به ذکر است کشور انگلستان در زمینه استفاده از صکوک نیز تلاش‌های قابل توجهی کرده است (علیرضایی و همکاران، ۱۳۹۷).

بانک اسلامی انگلستان در یک دهه واسطه‌گری مالی منطبق با شریعت، توانسته است انواع محصولات و شیوه‌های مالی اسلامی شامل روش‌های متنوع تجهیز و تخصیص منابع، خدمات بیمه سپرده‌ها، اوراق بهادار اسلامی (صکوک) و غیره را ارائه دهد. در ادامه به بیان روش‌های تجهیز و تخصیص منابع در این بانک پرداخته می‌شود (اوتاما، ۲۰۱۹).

۲.۶ تجهیز منابع در بانک اسلامی بریتانیا

حساب جاری در بانک اسلامی انگلستان بر اساس عقد قرض ارائه می‌شود؛ اما حساب‌های پس‌انداز (که دارای انواع مختلفی است) بر اساس عقد مضاربه با سود انتظاری و حساب‌های سرمایه‌گذاری (که دارای انواع مختلفی است) بنا بر عقد «وکالت» ارائه می‌شوند. در واقع در حساب‌های سرمایه‌گذاری، سپرده‌گذاران بانک را وکیل خود می‌کنند تا در فعالیت‌های مشروع اقتصادی مشغول شوند و سود مناسبی به وجود آورند. نکته مهم در شیوه‌های سپرده‌پذیری این بانک آن است که نه اصل سپرده‌های پس‌انداز یا سرمایه‌گذاری و نه سود آن‌ها توسط بانک تضمین حقوقی نمی‌شود (در

قرارداد تضمین وجود ندارد؛ اما بانک هنگام افتتاح حساب به مشتریان اعلام می‌دارد که در چند سال اخیر همواره سود واقعی (که در پایان سال مالی محاسبه می‌شود) از سود انتظاری اعلام‌شده در ابتدا بیشتر بوده است. علاوه بر این تمامی سپرده‌ها تا سقف مشخصی بیمه می‌شوند (کاکه و همکاران، ۲۰۱۹).

۲.۶. تخصیص منابع در بانک اسلامی بریتانیا

بانک اسلامی انگلستان تقریباً تمامی منابع خود را با دو عقد «مراجعه» و عقد ترکیبی «مشارکت تناقصی و اجاره» انجام می‌دهد. شیوه استفاده از عقد مراجعه که به طور عمده برای تامین مالی افراد مورد استفاده قرار می‌گیرد بدین صورت است که بانک کالا یا خدمت مورد نیاز مشتری را نقدی خریداری می‌کند و با قیمت بیشتر به صورت نقدی یا اقساطی به وی می‌فروشد. عقد ترکیبی مشارکت کاهنده و اجاره (که کارکردی مشابه اجاره به شرط تملیک دارد) برای تامین مالی کالاهای غیرمنقول (به ویژه ساختمان) مورد استفاده واقع می‌شود. بدین صورت که ابتدا بانک و مشتری به صورت مشترک یک کالا را خریداری می‌کنند و بانک سهم خود را به مشتری اجاره می‌دهد؛ بدین نحو که با پرداخت هر یک از اقساط، بخشی از سهم بانک به مشتری منتقل شود. در نهایت با پرداخت آخرین قسط، مشتری مالک کالا می‌شود (ویجایا و همکاران^۱، ۲۰۲۳).

۲. بانکداری اسلامی سراسری در سودان

کشور سودان از جمله کشورهایی است که به لحاظ تاریخی در اجرای بانکداری اسلامی پیش‌قدم بوده است. اولین بانک اسلامی در سال ۱۹۷۸ با نام «بانک اسلامی فیصل» آغاز به کار کرد. تاسیس این بانک (که همچنان به عنوان یک بانک اسلامی پیشرو مشغول به کار است)، بر اساس مقررات خاصی صورت پذیرفت. پس از تاسیس این بانک، سایر موسسات مالی اسلامی نیز به تدریج در حال شکل‌گیری بودند تا اینکه در سال ۱۹۸۳، «قانون شریعت اسلام» تصویب شد و به اجرا درآمد. از آن تاریخ کل نظام حقوقی سودان (از جمله نظام بانکی) اصطلاحاً اسلامی شد؛ این روند ادامه داشت تا اینکه در سال ۲۰۰۵ و در مذاکرات صلحی که بین دو بخش شمال (مسلمان‌نشین) و جنوب (مسیحی‌نشین) انجام گرفت، بخش جنوبی از اجرای بانکداری منطبق با شریعت معاف، و اجازه اجرای بانکداری متعارف در آن صادر شد. بالاخره در سال ۲۰۱۱، سودان جنوبی به عنوان یک کشور مستقل شناخته و عملاً از سودان شمالی جدا شد؛ طبعاً قوانین اسلامی از جمله بانکداری اسلامی در این کشور جدید اجرا نمی‌شود (محمدزاده و همکاران، ۱۳۹۵).

بنابراین، در حال حاضر بانکداری اسلامی صرفاً در کشور جمهوری سودان (سودان شمالی) به صورت سراسری اجرایی می‌شود و بانک مرکزی سودان نیز ضمن تشکیل شورای فقهی با جایگاه رسمی و قانونی، ضمن نظارت بر اجرای بانکداری اسلامی، از ابزارهای سیاست‌گذاری پولی اسلامی نیز استفاده می‌کند (سیداوی و همکاران^۲، ۲۰۲۲).

۲.۷. تجهیز منابع در بانکداری اسلامی سراسری در سودان

در بانک‌های اسلامی سودان تجهیز سپرده‌های مشتریان از سه طریق حساب‌های جاری، حساب‌های پس‌انداز و حساب‌های سرمایه‌گذاری صورت می‌گیرد. در سودان بیشترین سهم از سپرده‌های کل، مربوط به سپرده‌های دیداری است؛ به طوری که ۷۰ درصد کل سپرده‌ها مربوط به این نوع از سپرده‌هاست. به عبارت دیگر، سپرده‌های سرمایه‌گذاری

¹ Wijaya et al

² Sidaoui et al

و پس‌انداز به ترتیب دارای سهم کمتری هستند. همچنین معمولاً سپرده‌های جاری و پس‌انداز بر اساس عقد قرض و سپرده‌های سرمایه‌گذاری بر اساس عقد مضاربه تعریف می‌شوند (صفی الله و شمس الدین، ۲۰۱۸).

۲.۷. تخصیص منابع در بانکداری اسلامی سراسری در سودان

در نظام بانکی سودان، انواع عقود اسلامی جهت تخصیص منابع مورد استفاده واقع می‌شوند. برخی از مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: مضاربه و مشارکت (بر اساس تسهیم سود و زیان)، مرابحه، اجاره، استصناع (بر اساس سود مشخص) و قرض الحسنه (قرض بدون بهره). البته استفاده از عقد مرابحه بیشتر از سایر عقود است (خالوزاده، ۱۴۰۲).

۲. بانک اسلامی برهاد مالزی

کشور مالزی یکی از کشورهای پیشرو در صنعت بانکداری اسلامی است. رشد صنعت بانکداری اسلامی در مالزی بسیار چشمگیر بوده و به جرات می‌توان مدعی شد در حال حاضر بانکداری و مالی اسلامی در جهان با نام مالزی شناخته می‌شود. مالزی در زمینه تاسیس بانک‌های اسلامی، موسسات مالی اسلامی، بازار بین بانکی اسلامی، انتشار انواع مختلف صکوک و غیره، با سرعتی بالا رو به حرکت است و بر اساس اهداف اعلام‌شده توسط ریاست بانک مرکزی و سایر مقامات اقتصادی، این کشور قصد دارد در آینده‌ای نزدیک خود را به عنوان «قطب بانکداری و مالی اسلامی جهان» مطرح کند. نظام بانکداری اسلامی مالزی نیز دوگانه است (کمیجانی و همکاران^۱، ۲۰۱۸).

به لحاظ تاریخی سیر توسعه بانکداری اسلامی در مالزی قابل توجه است. نخستین موسسات مالی اسلامی در مالزی، در حوزه تامین مالی حج شکل گرفتند. به طور مشخص در سال ۱۹۶۹، موسسه «لمباگا تابونگ حاجی» شکل گرفت که وظیفه دریافت و مدیریت منابع از افرادی را که علاقه‌مند به انجام سفر حج در آینده بودند، بر عهده داشت. این موسسه (که هم‌اکنون نیز همچنان به فعالیت مشغول است) پس‌اندازهای مردم را در شیوه‌های اسلامی و سود اقتصادی مورد استفاده قرار می‌دهد. این فعالیت‌ها ادامه داشت تا اینکه در سال ۱۹۸۳، «قانون بانکداری اسلامی» در مالزی به تصویب رسید و در همان سال، اولین بانک اسلامی با عنوان «بانک اسلامی برهاد مالزی» تشکیل شد. این روند با تاسیس اولین موسسه بیمه اسلامی (تکافل) در سال ۱۹۸۴ ادامه یافت. جدیدترین توسعه مقرراتی در مالزی، مرتبط با تصویب «قانون خدمات مالی اسلامی» در سال ۲۰۱۳ است که به صورت کاملاً جامع همه ابعاد قانونی، حقوقی، نظارتی و شرعی فعالیت‌های تمامی موسساتی را که قصد دارند در چارچوب اسلامی فعالیت کنند، مورد تبیین قرار می‌دهد (دارمالاکسانا، ۲۰۲۲).

همان‌طور که ذکر شد، بانک اسلامی برهاد اولین بانک اسلامی است و به همین دلیل هم در سطح ملی و هم بین‌المللی به عنوان یک بانک اسلامی فعال شناخته می‌شود. در حال حاضر این بانک با ۱۳۳ شعبه در سراسر مالزی، حدود ۷۰ محصول مالی اسلامی را در زمینه‌های گوناگونی مانند تجهیز و تخصیص منابع، صکوک، تامین مالی شرکتی، تامین مالی خرد، مدیریت ثروت و غیره ارائه می‌دهد. در ادامه به بررسی شیوه‌های تجهیز و تخصیص منابع در این بانک پرداخته می‌شود (کلائی، مرجان و نوری زاده، ۱۳۹۷).

۲.۸. تجهیز منابع در بانک اسلامی برهاد مالزی

بانک اسلامی برهاد به شیوه‌های مختلفی به تجهیز منابع می‌پردازد که اولین آن حساب جاری است. این حساب با استفاده از عقد «ودیعه» ارائه می‌شود. بدین معنا که سپرده‌گذار منابع خود را به امانت نزد بانک می‌گذارد و البته اجازه استفاده از

¹ Komijani et al

آن را در فعالیت‌های سودده اقتصادی نیز به بانک می‌دهد. هر چند سودی به این حساب داده نمی‌شود اما علاوه بر خدمت چک امتیازاتی به دارنده آن تعلق می‌گیرد؛ همچنین این بانک، روی منابع حاصل از این حساب زکات می‌پردازد (البته میزان زکات را از سود خود از منابع حساب جاری کسر می‌کند و نه از سپرده‌های افراد (محرابی قمی، ۱۴۰۲).

گونه دوم سپرده در این بانک، حساب‌های پس‌انداز بوده که سه نوع آن بر اساس عقد مضاربه و یک نوع آن بر اساس عقد ودیعه ارائه می‌شود. نوع اول بدین صورت است که سپرده‌گذار منابع خود را بر اساس مضاربه به بانک می‌سپارد و بانک با انجام فعالیت‌های مشروع اقتصادی به سود دست می‌یابد که بر اساس نسبت توافق‌شده با مشتری، بین بانک و مشتریان تقسیم می‌شود (در این حساب مشتری حق برداشت لحظه‌ای دارد، پرداخت سود ماهانه است و نرخ سود انتظاری نیز اعلام می‌شود). نوع دوم حساب پس‌انداز مضاربه‌ای، علاوه بر سود دارای جایزه (بر اساس قرعه‌کشی) نیز هست. البته در این نوع لازم است مشتری برای مدت مشخصی (مثلاً یک ماه) از حساب برداشت نکند. نوع سوم این حساب تحت عنوان «حساب لیک» ارائه می‌شود (آلبیتی و رحمان، ۲۰۱۹). این حساب که بر اساس عقد مضاربه ارائه می‌شود، به دارنده خود علاوه بر سود، این امکان را می‌دهد که از جایزه سفر حج و عمره (که بر اساس قرعه‌کشی ارائه می‌شود) نیز برخوردار شود. علاوه بر این در صورت فوت دارنده حساب، بانک موظف است فردی را وکیل کند تا از طرف سپرده‌گذار حج انجام دهد. نوع آخر «حساب پس‌انداز ودیعه» نام دارد؛ که به دارنده آن سودی پرداخت نمی‌شود و منابع صرفاً به عنوان امانت نزد بانک باقی می‌ماند (اسحاق، ۲۰۱۹).

گونه آخر سپرده‌ها، سپرده‌های سرمایه‌گذاری هستند که بر اساس عقد مضاربه ارائه می‌شود و دارای دو نوع هستند. نوع اول آن با عنوان «حساب سرمایه‌گذاری عمومی» ارائه شده و دارنده آن بر اساس نرخ‌های مورد توافق، به صورت ماهیانه از سود مضاربه برخوردار می‌شود. نوع دوم این حساب با عنوان «حساب سرمایه‌گذاری سکینه» ارائه می‌شود و بیشتر مخصوص بازنشستگان است. در این نوع حساب (که سپرده‌گذار برای بازه زمانی طولانی‌تری حق برداشت ندارد) علاوه بر نرخ سود و خدمات، امکان استفاده از تسهیلات مالی مشخصی نیز برای سپرده‌گذار وجود خواهد داشت (احمدی و مرادنژادحصاری، ۱۴۰۲).

۸. ۲ تخصیص منابع در بانک اسلامی برهادر مالزی

بانک اسلامی برهادر در تخصیص منابع نیز از شیوه‌های مختلفی استفاده می‌کند. یکی از شیوه‌های مهمی که در تامین مالی کالاهای غیرمنقول (به ویژه ساختمان‌های مسکونی یا تجاری) مورد استفاده قرار می‌گیرد، «تورق» است که تحت عنوان «تامین مالی دارایی بر اساس تورق» ارائه می‌شود. هر چند شیوه اجرایی تورق می‌تواند به لحاظ نظری حالت‌های مختلفی داشته باشد. اما شیوه مورد استفاده در این بانک (در ساده‌ترین حالت) بدین صورت است که ابتدا سه طرف برای قرارداد در نظر گرفته می‌شوند که عبارتند از: بانک واسطه‌گر، مشتری نیازمند وجه نقد و «دلال کالا» که دارایی را در اختیار دارد. در اولین معامله بانک کالا را بر اساس بیع نقد از دلال خریداری می‌کند و مالک آن می‌شود. در مرحله دوم کالا را به صورت اقساطی و با در نظر گرفتن سود به مشتری می‌فروشد. در نهایت بانک به نمایندگی از مشتری، کالا را مجدداً به خود دلال می‌فروشد. در نهایت مشتری به وجه نقد دست می‌یابد و کالا نیز مجدداً در اختیار دلال قرار می‌گیرد و می‌تواند جهت تامین مالی مشتری دیگری مورد استفاده واقع شود. علاوه بر این، در این بانک از عقد تورق جهت «تامین مالی شخصی» نیز استفاده می‌شود (آدکویا، ۲۰۲۲).

تامین مالی خودرو و وسایل نقلیه در این بانک با استفاده از عقد فروش اقساطی انجام می‌شود. بدین صورت که ابتدا بانک فرد را وکیل در خرید خودرو به قیمت نقد می‌کند. سپس بانک خودروی خریداری شده را به صورت اقساطی به خود فرد می‌فروشد و اصل خودرو را نیز جهت تضمین بازپرداخت در رهن می‌گیرد. لازم به ذکر است که تقریباً اکثر معاملات بانک اسلامی برهاد مالزی بر اساس دو عقد تورق و فروش اقساطی صورت می‌گیرد و استفاده از سایر عقود به ندرت انجام می‌شود (نظرپور و همکاران، ۱۳۹۸).

جمع بندی

می‌توان اینگونه نتیجه گرفت که اگرچه بانکداری اسلامی و بدون ربا، ایده جدیدی است اما در بین کشورها اسلامی اصل آن پذیرفته است و تنها در روش‌ها تفاوت‌هایی وجود دارد که به مرور زمان در فرایند آزمون و تجربه به یک مدل عملیاتی مطلوب خواهد رسید و پیش‌بینی می‌شود در آینده‌ای نزدیک، این ایده جهانی شده و نسخه‌های محلی آن در کشورهای مختلف پیاده‌سازی شود. علاوه بر این، در کشورهای مختلف اسلامی انواع شیوه‌ها جهت تجهیز و تخصیص منابع مورد استفاده واقع می‌شود که هر چند با یکدیگر تفاوت‌هایی دارند، اما مشابهت‌هایی نیز وجود دارد که نمی‌توان از آن غافل بود. اولاً، در اکثر بانک‌های اسلامی مورد بررسی جهت تجهیز سپرده‌های سودده از عقد مضاربه استفاده می‌شود. ثانیاً، در تخصیص منابع به طور عمده از عقود مبادله‌ای مانند مباحه و اجاره به شرط تملیک استفاده می‌شود. ثالثاً، تمامی بانک‌های مورد بررسی دارای شورای فقهی هستند و تک‌تک محصولات‌شان به تایید این شورا می‌رسد. نهایتاً در تمامی بانک‌های مورد بررسی منابع حاصل از جریمه تاخیر به عنوان سود بانک به حساب نمی‌آید و صرفاً به فعالیت‌های خیرانه اختصاص می‌یابد (بنابراین بانک هیچ نفعی از جریمه دیرکرد نمی‌برد).

منابع

- آقامحمدی، احمد و اوحدی، فریدون و صیقلی، محسن و بنی مهد، بهمن، (۱۴۰۲)، ارائه یک مدل بهینه سازی برای ارزیابی ریسک ورود ارز دیجیتال به پرتفوی ارزی بانکداری اسلامی در کشور ایران.
- احمدی، امین و مرادزادحصاری، وحید، (۱۴۰۲)، نقش نظام بانکداری اسلامی و قرض الحسنه در حمایت از تولید، ششمین کنفرانس بین المللی ایده های نوین در مدیریت، اقتصاد، حسابداری و بانکداری.
- ابوالحسنی هستیانی، اصغر و امینی میلانی، مینو و شریف مقدسی، علیرضا و بیات، رحیم، (۱۴۰۲)، ارزیابی عملکرد بانکداری اسلامی در مقایسه با بانکداری متعارف در کشورهای منتخب.
- خالوزاده، فرشاد، (۱۴۰۲)، شناسایی و اولویت بندی اجرای موانع بانکداری اسلامی در ایران، اولین همایش ملی پژوهش های نو پدید در حسابداری، مالی، مدیریت و اقتصاد با رویکرد توسعه اکوسیستم نوآوری، تهران.
- علیرضایی، مجید و محقق نیا، محمدجواد و یوسفی، صمد، (۱۳۹۷)، مطالعه تطبیقی بانکداری اسلامی و متعارف بحرین و بانکداری بدون ربای ایران (بارویکرد سودآوری).
- قلیچ، وهاب، ۱۳۹۷، آسیب شناسی قرض الحسنه در نظام بانکی ایران براساس قواعد بانکداری اسلامی.
- کلائی، مرجان و نوری زاده، حسین، (۱۳۹۷)، اصول حاکمیت شرکتی از منظر بانکداری اسلامی در مقایسه با اصول متعارف OECD در بهبود نظام اعتباری بانک ها.
- کردلوئی، حمیدرضا؛ پوریژن، فرخ؛ همتی، داوود. (۱۳۹۶). بانکداری اسلامی. ترمه

محمدزاده، یوسف و قهرمانی، هادی و قدسی ماب، محمدعلی، (۱۳۹۵)، ارزیابی اهداف و عملکرد بانکداری اسلامی در ایران و سایر کشورهای اسلامی

محرابی قمی، محمد مهدی، (۱۴۰۲)، رتبه بندی انطباق با شریعت در بانکداری اسلامی با رویکرد کمی، دومین کنفرانس بین المللی پژوهش های کاربردی در علوم انسانی، اقتصاد، مدیریت و حسابداری.

موسویان، سید عباس؛ میثمی، حسین (۱۳۹۳)؛ آسیب شناسی نظارت شرعی در نظام بانکی ایران و ارائه اصلاح های قانونی، اقتصاد اسلامی، شماره، ۳۰، ۷۳۷-۷۹۳. 273

نظرپور، محمدتقی؛ موسویان، سیدعباس؛ خزائی، ایوب. (۱۳۹۸). بانکداری اسلامی. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).

Adekoya, A. A. (2022). Islamic banking and finance in developing countries: The goals, challenges and prospects. *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 10(5), 348-369.

Akhmadjonov, O., Abdullayev, A., Abdupattayev, A., & Sultonov, M. (2021). Islamic banking management, assets and liabilities. *Scientific progress*, 2(6), 1525-1532.

Alandejani, M. (2022). An overview of efficiency and profitability in Islamic banking: A comparative study between Islamic banking and conventional banking. *Social and Management Research Journal (SMRJ)*, 19(1), 209-234.

Azmat, S., Skully, M., & Brown, K. (2015). Can Islamic banking ever become Islamic?. *Pacific-Basin Finance Journal*, 34, 253-272.

Albaity, M., & Rahman, M. (2019). The intention to use Islamic banking: an exploratory study to measure Islamic financial literacy. *International Journal of Emerging Markets*, 14(5), 988-1012.

Abedifar, P., M. Ebrahim, S., Molyneux, P., & Tarazi, A. (2016). Islamic banking and finance: Recent empirical literature and directions for future research. *A Collection of Reviews on Savings and Wealth Accumulation*, 59-91.

Aliyu, S., Hassan, M. K., Mohd Yusof, R., & Naiimi, N. (2017). Islamic banking sustainability: A review of literature and directions for future research. *Emerging Markets Finance and Trade*, 53(2), 440-470.

Biancone, P. P., Saiti, B., Petricean, D., & Chmet, F. (2020). The bibliometric analysis of Islamic banking and finance. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 11(9), 2069-2086.

Cerović, L., Suljić Nikolaj, S., & Maradin, D. (2017). Comparative analysis of conventional and Islamic banking: Importance of market regulation. *Ekonomika misao i praksa*, 26(1), 241-263.

Cham, T. (2018). Determinants of Islamic banking growth: an empirical analysis. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 11(1), 18-39.

Darmalaksana, W. (2022). The need for social theology to strengthen the social functions of Islamic banking in Indonesia. *HTS Theologiese Studies/Theological Studies*, 78(1), 7342.

ElMassah, S., & Abou-El-Sood, H. (2022). Selection of Islamic banking in a multicultural context: the role of gender and religion. *Journal of Islamic Marketing*, 13(11), 2347-2377.

Hassan, M. K., & Aliyu, S. (2018). A contemporary survey of Islamic banking literature. *Journal of Financial Stability*, 34, 12-43.

Hudaefi, F. A., & Badeges, A. M. (2022). Maqāṣid al-Sharī 'ah on Islamic banking performance in Indonesia: a knowledge discovery via text mining. *Journal of Islamic Marketing*, 13(10), 2069-2089.

- Hendriarto, P. (2021). Relevance on islamic principle law with application at the field: Review of islamic banking publication in Indonesia. *International Journal of Business, Economics and Management*, 4(1), 47-53.
- Ishak, M. S. I. (2019). The principle of *maṣlaḥah* and its application in Islamic banking operations in Malaysia. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 11(1), 137-146.
- Ibrahim, M. H. (2020). Islamic banking and bank performance in Malaysia: an empirical analysis. *Journal of Islamic Monetary Economics and Finance*, 6(3), 487-502.
- Ikra, S. S., Rahman, M. A., Wanke, P., & Azad, M. A. K. (2021). Islamic banking efficiency literature (2000–2020): a bibliometric analysis and research front mapping. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 14(5), 1043-1060.
- Junaidi, J., Wicaksono, R., & Hamka, H. (2022). The consumers' commitment and materialism on Islamic banking: the role of religiosity. *Journal of Islamic Marketing*, 13(8), 1786-1806.
- Junaidi, J., Anwar, S. M., Alam, R., Lantara, N. F., & Wicaksono, R. (2022). Determinants to adopt conventional and Islamic banking: evidence from Indonesia. *Journal of Islamic Marketing*, 14(3), 892-909.
- Komijani, A., & Taghizadeh-Hesary, F. (2018). An overview of Islamic banking and finance in Asia. *Routledge Handbook of Banking and Finance in Asia*, 505-518.
- Kaakeh, A., Hassan, M. K., & Van Hemmen Almazor, S. F. (2019). Factors affecting customers' attitude towards Islamic banking in UAE. *International Journal of Emerging Markets*, 14(4), 668-688.
- Khan, H. F. (2017). Islamic banking: On its way to globalization. *International Journal of Management Research and Reviews*, 7(11), 1006-1014.
- Lajuni, N., Wong, W. P. M., Yacob, Y., Ting, H., & Jausin, A. (2017). Intention to use Islamic banking products and its determinants. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(1), 329-333.
- Leon, F., & Weill, L. (2018). Islamic banking development and access to credit. *Pacific-Basin Finance Journal*, 52, 54-69.
- Marlina, L., Rusydiana, A. S., Hidayat, P., & Firdaus, N. (2021). Twenty years of Islamic banking in Indonesia: A biblioshiny application. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 4999.
- Mahdzan, N. S., Zainudin, R., & Au, S. F. (2017). The adoption of Islamic banking services in Malaysia. *Journal of Islamic Marketing*, 8(3), 496-512.
- Nomran, N. M., & Haron, R. (2020). A systematic literature review on Sharī'ah governance mechanism and firm performance in Islamic banking. *Islamic Economic Studies*, 27(2), 91-123.
- Nani, D. A. (2019). Islamic Social Reporting: the Difference of Perception Between User and Preparer of Islamic Banking in Indonesia. *TECHNOBIZ: International Journal of Business*, 2(1), 25-33.
- Nabella, S. D., Rivaldo, Y., Sumardin, S., Kurniawan, R., & Sabri, S. (2023). the Effect of Financing on Islamic Banking Assets With Non-Performing Finance As a Moderating Variable in Indonesia. *Jurnal Ekonomi*, 12(01), 998-1004.
- Relano, F. (2023). Ethical and Islamic banking compared from a time-based perspective. *Journal of Business Ethics*, 188(4), 795-805.
- Rosmanidar, E., Al Hadi, A. A., & Ahsan, M. (2021). Islamic banking performance measurement: A conceptual review of two decades. *International Journal of Islamic Banking and Finance Research*, 5(1), 16-33.
- Rahmayati, R. (2021). Competition Strategy In The Islamic Banking Industry: An Empirical Review. *International Journal Of Business, Economics, And Social Development*, 2(2), 65-71.

- Riaz, U., Khan, M., & Khan, N. (2017). An Islamic banking perspective on consumers' perception in Pakistan. *Qualitative Research in Financial Markets*, 9(4), 337-358.
- Sari, M. D., Bahari, Z., & Hamat, Z. (2016). History of Islamic bank in Indonesia: Issues behind its establishment. *International Journal of Finance and Banking Research*, 2(5), 178-184.
- Shabbir, M. S., & Rehman, A. (2019). Layers of misconceptions about Islamic banking: are Islamic banks threats, challenges and opportunities for investors?. *Journal of Islamic Marketing*, 10(3), 874-892.
- Saleh, M. A., Quazi, A., Keating, B., & Gaur, S. S. (2017). Quality and image of banking services: a comparative study of conventional and Islamic banks. *International Journal of Bank Marketing*, 35(6), 878-902.
- Safiullah, M., & Shamsuddin, A. (2018). Risk in Islamic banking and corporate governance. *Pacific-Basin Finance Journal*, 47, 129-149.
- Sidaoui, M., Ben Bouheni, F., Arslankhuyag, Z., & Mian, S. (2022). Fintech and Islamic banking growth: new evidence. *The Journal of Risk Finance*, 23(5), 535-557.
- Siska, E. (2022). Exploring the Essential Factors on Digital Islamic Banking Adoption in Indonesia: A Literature Review. *Jurnal Ilmiah Ekonomi Islam*, 8(1), 124-130.
- Sekmen, T. A. N. E. R. (2021). Islamic banking and economic growth in the dual banking system. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 183-196.
- Utama, A. S. (2019). History and development of Islamic banking regulations in the national legal system of Indonesia. *Al-'Adalah*, 15(1), 37-50.
- Wijaya, B. H., Asyiqin, A. D., & Rahayu, S. M. (2023). The Relevance of Monzer Kahf's Views on Islamic Banking in Indonesia. *Invest Journal of Sharia & Economic Law*, 3(1), 120-138.
- Wijana, I. M. D., & Widnyana, I. W. (2022). Is Islamic banking stronger than conventional banking during the Covid-19 pandemic? Evidence from Indonesia. *Jurnal Ekonomi & Keuangan Islam*, 125-136.
- Widarjono, A. (2018). Estimating profitability of Islamic banking in Indonesia. *Jurnal Keuangan dan Perbankan*, 22(3), 568-579.
- Zafar, M. B., & Sulaiman, A. A. (2020). Measuring corporate social responsibility in Islamic banking: what matters?. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 13(3), 357-388.
- Zouari, G., & Abdelhedi, M. (2021). Customer satisfaction in the digital era: evidence from Islamic banking. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 10, 1-18.
- Zins, A., & Weill, L. (2017). Islamic banking and risk: The impact of Basel II. *Economic Modelling*, 64, 626-637.